

01

Bibliotheekgoeroe
op tournee

**David
Lankes**

02

Smartjeans
en WiFi-sokken

**Project
Jacquard**

03

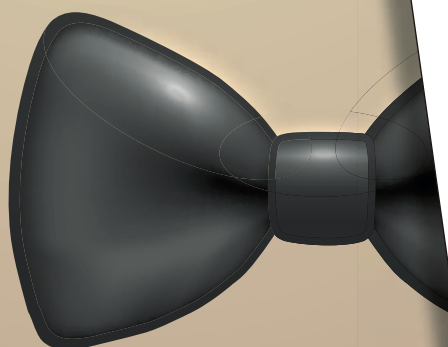
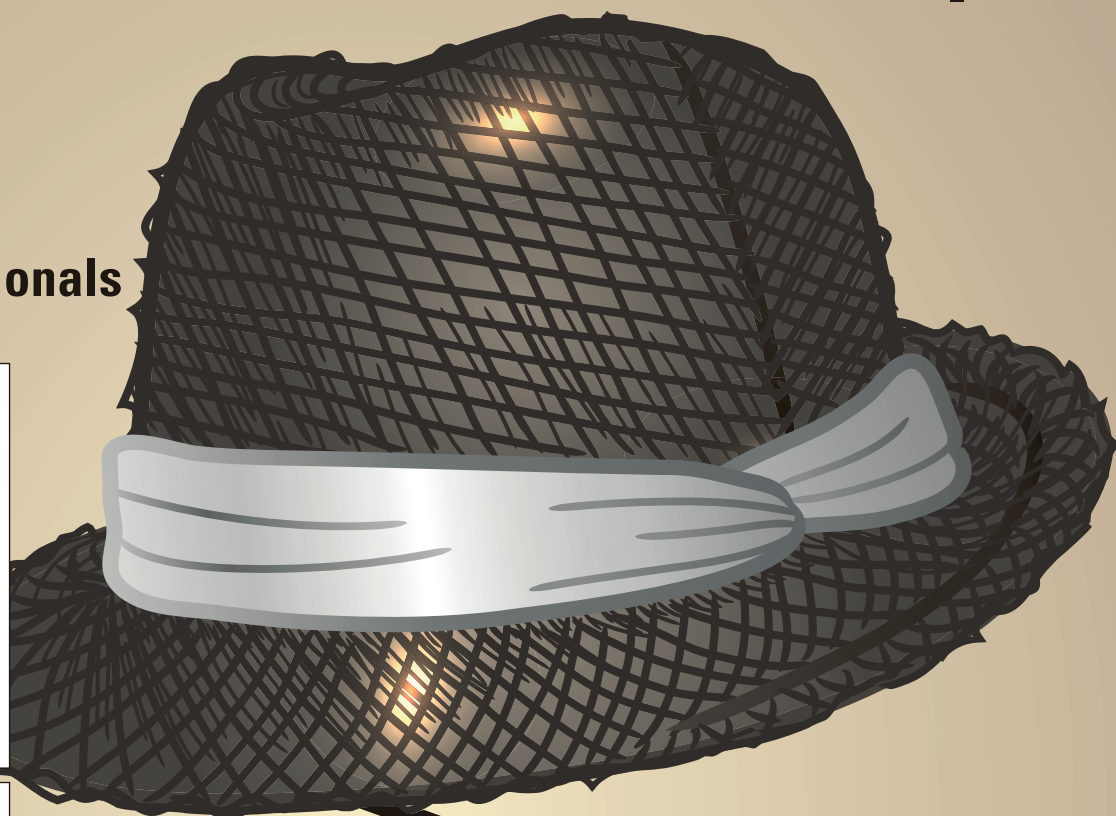
Kennis als
rode draad

Dasym

04

Openbare
bibliotheken
pakken hun rol

Open data

**Piraten-
bibliotheken**
Hun functie in
de kenniseconomie

Heeft jouw organisatie een
innovatief product, dienst of concept?
Maak kans op € 15.000 innovatiesupport

Schrijf je
organisatie in
voor de 2^e IVI-
Award

IVI
AWARD

KIJK VOOR
MEER INFORMATIE OP
WWW.IVIaward.nl

Sponsors:

DOKLAB

WebBiebNL
haal meer uit je online bibliotheek

ter
sprake
VERGADERTU IN HET VERBODEN

intrigue

Mediapartner:
**INFORMATIE
PROFESSIONAL**
vakblad voor informatieverkers

IVI Award | Een initiatief van de stichting Innovatie voor Informatie

2015 06

REDACTIONEEL

Alles open

Na het twee maanden zonder IP te hebben moeten doen, eindelijk weer een nieuw nummer om te helpen u na uw vakantie weer open te stellen voor het vak. Daarin schudden we u meteen wakker met de piratenbenadering van open access. Maar voor gezagsgetrouwe lezers komt ook onze vernieuwde wetgeving op dat terrein aan de orde. In dit nummer gaat nog meer open. Hoe in de VS bibliotheken een rol spelen bij projecten om open data van de overheid op een betere manier voor de burger open te stellen. Investeringsmaatschappij Dasym doet een boekje open over het belang van informatiespecialisten, waarbij duidelijk wordt dat die daar kunnen doorgroeien tot echte 'researchers', onderzoekers dus.

Onderzoek wordt ook door Google gedaan, niet alleen aan slimmer zoeken maar ook aan slimme sokken. Het stuk daarover werd geschreven voordat bekend werd dat Google al zijn activiteiten – ook het niet meteen profijtelijke onderzoek – onderbrengt onder de nieuwe paraplu van Alphabet. Klinkt wat ouderwets, zelfs voor van oudsher alfabetiserende bibliothecarissen. Waar het met de nieuwe bibliothecaris en het hele vak heen moet, daarover wordt David Lankes door onze eigen Frank Huysmans aan de tand gevoeld, als opstapje voor de workshop en lezing die hij half september in zowel Nederland als België verzorgt.

Eric Sieverts
redactie@informatieprofessional.nl

8 Frank Huysmans Bibliotheekgoeroe David Lankes

De Amerikaanse bibliotheekgoeroe David Lankes spreekt in september zowel in Nederland als in België. 'Bibliotheken en gemeenschappen moeten hogere verwachtingen van elkaar hebben.'

13 Vincent Janssen Project Jacquard

Met Project Jacquard wil Google ontwikkelaars de mogelijkheid geven om van kleding heuse touchscreens te maken. De gevolgen van smartkleding zijn echter vergaand.

16 Balázs Bodó Piraten- bibliotheken en hun rol in de kenniseconomie

Piratenbibliotheken oftewel schaduwbibliotheken opereren op basis van vrijwillige arbeid. Wat is hun rol in de kenniseconomie? En wat kunnen traditionele bibliotheken leren van hun tegenhangers uit de piraterij?

21 **Ronald de Nijs** Kennis centraal bij Dasym Investment Strategies

Bij Dasym Investment Strategies in Naarden loopt kennis als een rode draad door de activiteiten van het bedrijf. Een interview over het belang van een generalistische blik, historische parallellen en datavisualisaties.

24 **Edwin Mijsbergen** Open data in Chattanooga

In verschillende Amerikaanse steden zijn openbare bibliotheken toegetreden tot samenwerkingsverbanden die open data toegankelijker willen maken voor burgers. Wat zijn de ervaringen in Chattanooga?

COLOFON

IP is samen met InformatieProfessional.nl het onafhankelijke platform voor de informatiespecialist van vandaag en morgen. De lezers werken in de informatie-, bibliotheek-, archief- en erfgoedwereld.

ISSN: 1385-5328

IP is een uitgave (19de jaargang) van Uitgeverij IP, Charlotte van Pallandtlaan 18, 2772 TR Voorburg, tel. 06-44 09 19 85, www.informatieprofessional.nl

redactieadres

IP, Charlotte van Pallandtlaan 18, 2772 TR Voorburg, tel. 06-44 09 19 85, e-mail redactie@informatieprofessional.nl.

uitgever

Peter van Gorsel.

redactie

Maarten Brinkerink, Alice Doek, Wilbert Helmus, Frank Huysmans, Alice de Jong, Evelien de Jonge, Andrea Langendoen, Leen Liefsoens, Edwin Mijsbergen, Paul Nieuwenhuysen, Ronald de Nijs (eindredacteur), Matthijs van Otegem en Eric Sieverts.

vormgeving

Eric van den Berg, egfvdberg@upcmail.nl, Tom van Staveren, graphicisland@upcmail.nl.

medewerkers aan dit nummer

Marcus Bergsma, Balázs Bodó, Geert-Jan van Bussel, Vincent Janssen, Eric Kokke, Niall MacKellar en Raymond Snijders

redactieadviesraad

Drs. P. Evers, drs. C. Groeneveld (voorzitter), prof.dr. J.S. Mackenzie Owen.

abonnementen

IP verschijnt 9x per jaar, niet in januari, juli en augustus. Voor abonnementsprijzen en andere informatie zie InformatieProfessional.nl.

advertentieverkoop

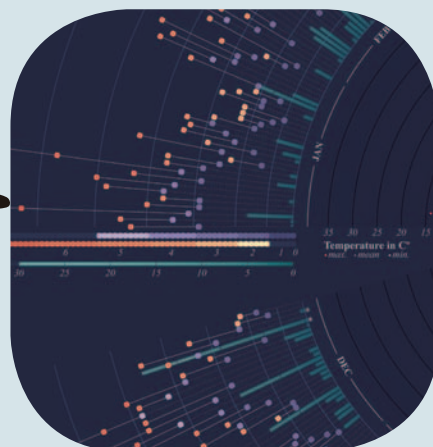
Voor informatie over adverteren in blad of op de site: Joop Slor bij Recent op 020-3308998.

Het verlenen van toestemming tot publicatie in dit tijdschrift strekt zich tevens uit tot het in enigerlei vorm elektronisch beschikbaar stellen.

RUBRIEKEN

- 06 **Nieuws**
- 14 **Startup** Bksy
- 15 **Column** Eric Sieverts
- 27 **Column** Geert-Jan van Bussel
- 32 **Datavisualisatie** Designer Sonja Kuijpers
- 34 **Recht op informatie** Open access bij Auteurswet geregeld
- 34 **Veilig zoeken** HTTPS
- 35 **Lifehacking** Blijf wakker
- 36 **Dat zoeken we op** Instagram
- 37 **IPlingo** #empty
- 38 **Digitale assistente** Cortana
- 39 **Column** Frank Huysmans

Eén jaar aan data over het weer in Eindhoven gevisualiseerd; lees verder op pagina 32

Het volgende nummer van IP verschijnt 1 oktober. Bijdragen voor dit nummer zijn welkom tot 14 september.

Communicatie, Marketing en Social Media bij GO opleidingen

Cursusagenda 2015

14/09	GO Mediacoach
15/09	Content Curator
17/09	Instructievaardigheden NIEUW
22/09	Infographics maken NIEUW
25/09	Storytelling NIEUW
25/09	Opdrachtgeverschap NIEUW
02/10	Strategisch inzetten van Social Media
09/10	Relatiebeheer en accountmanagement in de informatiedienstverlening
28/10	Adviseren
30/10	Presenteren NIEUW
10/11	Schrijven van doeltreffende rapporten, nota's
02/12	Klantgericht communiceren
03/12	Marketing van informatiediensten

Meer informatie: goopleidingen.nl/agenda of 070-3512380

Strandbibliotheek

De havenstad Qinhuangdao in Noord-China is gewild bij toeristen. Om de culturele identiteit van de stad te versterken heeft het gemeentebestuur onlangs een strandbibliotheek geopend. Wie het markante gebouw van Vector Architects wil bezoeken,

moet er wel een strandwandeling voor overhebben. Maar de beloning die erop volgt is groot: fraaie leesplekken die uitkijken op de zee. En ben je uitgelezen? Dan kun je je terugtrekken in de meditatiekamer, pauzeren in de 'rustruimte' of iets drinken in het

horecagedeelte. Ook biedt het gebouw een plek waar de bibliotheek activiteiten kan organiseren. Voor toeristen en vaste inwoners die de stad even achter zich willen laten is deze strandbibliotheek tevens een ideaal toevluchtsoord. <

Foto: He Bin, © Vector Architects

David Lankes: bibliotheken en gemeenschappen moeten hogere verwachtingen van elkaar hebben

David Lankes, bibliotheekprofessor aan de Syracuse University (New York, VS), is misschien wel de meest uitgesproken bibliotheekgoeroe van deze planeet. In september doet hij bijeenkomsten van de vakverenigingen KNVI en VVBAD aan in het kader van wat hij met een knipoog zijn 'wereldtournee' noemt. IP sprak hem over zijn laatste boek 'Expect More', waaraan zijn tournee is gewijd.

Door: Frank Huysmans

David Lankes

Bibliotheken faciliteren kenniscreatie

'Kennis is geen ding dat je in een boek vindt. Het is hoe je tegen de wereld aankijkt en erop reageert. Veel mensen beschouwen kenniscreatie als iets wat een wetenschapper doet: data verzamelen, analyseren en conclusies trekken. En dat is ook kenniscreatie. Maar de "ouderwetse" gebruiker die concludeert dat de laatste Stephen King goed of slecht is, creëert ook kennis. Leren – feiten, opinies, ons zelfbeeld – is dus een proces dat continu plaatsvindt. We leren hoe je je werk goed moet doen, hoe het universum in elkaar zit, of gewoon hoe we graag relaxen: al die dingen worden deel van ons wereldbeeld.'

'De traditionele gebruiker kan nog steeds naar de bibliotheek komen en een boek lenen of om een rustige studieplek vragen. Maar hij of zij kan er niet van

uitgaan dat alle mensen er kunnen binnenlopen en allemaal evenveel hun zin krijgen. We zijn bibliotheken in de loop der tijd gaan zien als vaststaande, voorspelbare instituties, in hoge mate gestandaardiseerd met concepten uit de industrialisatie. Nu die instituties minder vanzelfsprekend worden en mensen meer inspraak willen in hoe publieke diensten eruit moeten zien, moeten ze ook accepteren dat ze zelf moeten meehelpen in het vormgeven ervan. Bibliothecarissen kunnen niet zelf de toekomst uitvinden. Wijzelf, als professie, moeten meer verwachten van degenen voor wie we het doen.'

Verjonging en transformatie van het vak

'In de VS heb ik de gemiddelde leeftijd van studenten bibliotheek- en informatiewetenschap de afgelopen tijd met tien jaar

zien dalen. Ik zie steeds meer jonge mensen die voor dit vak kiezen vanwege de unieke mix van technologie, principes en de passie om anderen van dienst te zijn. Door de eeuwen heen hebben bibliothecarissen het vak vernieuwd en ze zullen het blijven doen door ook buiten de bibliotheek van waarde te zijn. Vergeet niet: ze hebben kleitabletten, papyrusrollen en boeken niet alleen soms al drie millennia bewaard, ze hebben deze leermiddelen ook hun werk laten doen, wat Europa uit de donkere middeleeuwen heeft gehaald en in de Renaissance

heeft doen belanden. Het waren bibliothecarissen die de manuscripten van de kettingen hebben gehaald en de open opstelling hebben ingevoerd. Ze hebben intellectuele vrijheid en privacy in hun professionele ethiek verankerd, en die voor meer dan een eeuw verdedigd. Ze hebben laten zien dat vrouwen niet alleen uitvoerend werk konden doen, maar ook als professionals konden werken. Ik beseft dat dit grote woorden zijn, maar het is allemaal minstens zo waar als het beeld van de schuwe bibliothecaris die zich achter de boekenrekken verschuilt.'

Information schools, waarden en principes

'Vanaf de jaren zeventig zijn in de VS de bibliotheekstudies geleidelijk getransformeerd in *information schools*. Soms gebeurde dit omdat men het een logische uitbreiding vond van wat men al deed. In andere gevallen, met name in de laatste tien jaar, was het een gevolg van fusies met andere afdelingen. Op zichzelf is dat niet slecht. Wat wel slecht is, is dat studieprogramma's in de bibliotheekwetenschap behoorlijk zijn blijven steken in het opleiden van professionals voor het werken in een zeer specifiek type institutie: een bibliotheek. Terwijl elke bedrijfstak in de wereld een informatiegebaseerde bedrijfstak wordt. Wat is belangrijker: jonge mensen aannemen om in bibliotheken te werken, of banken, overheden en technologiebedrijven vullen met bibliothecarissen?'

'Bovendien gaan de waarden en principes van de bibliothecarissen, zoals leren en intellectuele vrijheid, ten onder in een brij van "de gebruiker centraal" of "klantgericht". Wat veel te vaak gebeurt, is dat er een scheiding wordt aangebracht tussen bibliothecarissen met hun dienstbaarheid en principes aan de ene kant, en informatieprofessionals die doordrenkt zijn van technologie en "de markt" aan de andere. Vreselijk! Bibliothecarissen hebben de technologie en de markt net zo hard nodig als informatieprofessionals principes

nodig hebben en een goed begrip van het algemeen belang.'

Bepalen wat een bibliotheek is

'Het idee dat bibliothecarissen probleemloos samenwerken met archivaren en museumprofessionals (en IT'ers, historici, wetenschappers) staat me erg aan. Maar dat "probleemloos" is hier wel van belang. Het houdt in dat de waarden die bibliothecarissen in het werk meebrengen moeten worden gedeeld door deze andere experts.'

'We moeten af van een gildementaliteit waarin een groot deel van de professionele praktijk bestaat uit het beschermen en uitbouwen van de eigen professie. En we moeten toewerken naar een impactmodel waarin we de beste ideeën en mensen uit de gemeenschap meenemen in het bereiken van ons doel: de samenleving beter maken door het faciliteren van kenniscreatie in onze gemeenschappen. We bevinden ons in een bijzonder moment in de geschiedenis van ons werkveld: we moeten bepalen wat een bibliotheek is. Dat komt niet door technologie of door vergrijzing, ook al spelen die een belangrijke rol. Het komt doordat de samenleving steeds vaker instituties afbreekt ten faveure van individueel handelen. Scholen onderwijzen niet langer; scholieren leren. Bedrijven bieden geen levenslange carrières meer; werknemers wisselen geregeld van baan. Bibliotheken bevatten niet langer kennis; bibliothecarissen faciliteren kenniscreatie.'

** Expect More: Demanding Better Libraries for Today's Complex World is gratis te downloaden van goo.gl/30dLIQ.*

Frank Huysmans is redacteur van IP, bijzonder hoogleraar bibliotheekwetenschap aan de UvA en zelfstandig onderzoeker en adviseur bij WareKennis.

Q & A

Het Brabants Historisch Informatie Centrum (BHIC) won in 2014 de allereerste IVI Award voor zijn website Het geheugen van Brabant. De prijs

heeft als doel innovatie in de informatiebranche te stimuleren en bestaat uit 12.500 euro aan innovatiesupport. Christian van der Ven vertelt hoe het BHIC deze support heeft ingezet.

Waaruit bestond de support?

'Aan de IVI Award hebben zich verschillende partners verbonden. Wij waren vooral erg benieuwd naar hun ideeën over hoe we als BHIC nog effectiever kunnen worden in onze manier van (samen)werken. Daartoe konden we bijvoorbeeld kiezen voor workshops en trainingen. Zo hebben we twee brainstormsessies rond onze digitale dienstverlening en sociale media gehad. Samen met Webbieb zijn we gekomen tot scherpere keuzes en doelen, zodoende tot een betere focus en meer integrale inzet van onze online media.'

Wat was voor jullie het meest waardevol?

'Door deze prijs kwamen we in contact met mensen uit voor ons nieuwe werelden, met een frisse blik en vaak verrassende kijk op ons en ons werk. Mooi voorbeeld is de begeleiding die we kregen van reclamebureau Intrige. Zij hielpen met het uitwerken van de marketingcampagne voor onze nieuwe website Deautovanmnopa.nl. We zijn anders gaan aankijken tegen ons "product" en de mogelijkheden om het "in de markt" te zetten. Eerder het verhaal achter de mensen centraal dan persoonsnamen in een database. We onderkenden dit al wel, maar soms heb je een zetje nodig om een grotere sprong te wagen.'

Is alle aandacht uitgegaan naar digitale innovatie?

'Nee, we hebben in overleg met de award-partners steeds gekeken wat zij het best voor ons konden betekenen. Zo werd de centrale hal van onze monumentale Citadel (het zeventiende-eeuwse fort waarin het BHIC gehuisvest is) heringericht. Dit bleek voor receptionistes en studiezaalmedewerkers een uitgelezen kans om samen met TerSprake te workshoppen over klantopvang, dienstverlening en werkplekken.'

Het gehele bedrag is inmiddels opgesoupeerd?

'Haha, we hebben zelfs nog wat tegoed. Zo kijken we nu samen met de Bibliotheek Veghel en DOKlab naar mogelijkheden om ons "Geheugen van Brabant" ook via multitouchtafels te ontsluiten. Op het BHIC heeft de innovatiesupport hoe dan ook voor een boost gezorgd.'

Op tournee

David Lankes verzorgt op 15 september een master class en een lezing in Tilburg op initiatief van de KNVI. Op 16 september leidt hij een interactieve workshop van de VVBAD in Gent en op 17 september verzorgt hij de keynote op het VVBAD-congres *Informatie aan Zee* in Oostende.

10x Prisma's Pitch 2015

Voor het vierde achtereenvolgende jaar organiseerde Prisma, een subvereniging van de Koninklijke Nederlandse Vereniging van Informatieprofessionals (KNVI), een pitch. Zo wil zij innovatieve ideeën een boost geven. Dit jaar hostte het EIM (Enterprise Information Management) Zomerevent de pitch op 25 juni in het Scheveningse Kurhaus. De vakjury gaf het prijzenbedrag van 2500 euro, beschikbaar gesteld door de KNVI, aan vader en zoon De Jong. Zij ontwikkelden BOLAS, een webapplicatie waarmee leerlingen van het voortgezet onderwijs beter leren zoeken. De publieksprijs ging naar Biebview, een app die slechtzienden naar de plek van een boek in de bibliotheek leidt.

Productie: Ronald de Nijs

Jaap en Thomas de Jong en
KNVI-voorzitter Michel Wesseling

GEEN PRIJS GEWONNEN, WEL HET VERMELDEN WAARD

De groene knop

'Voor de klant van een universiteitsbibliotheek is het zoeken naar een artikel vaak een doolhof, dat leidt naar pagina's vol opties. Daar staat gelukkig de magische "groene knop". Eén klik erop zet een proces in gang, waarmee de Universiteitsbibliotheek Utrecht dat doolhof ingaat. We controleren of we toegang tot de content hebben, zoeken in repositories, mailen de auteur, twitteren én verkennen de grenzen van het auteursrecht. Geautomatiseerd als het kan, handmatig als het moet.'

INITIATIEF van Inge Werner, Jan de Boer en Marina Muilwijk, allen werkzaam bij de Universiteitsbibliotheek Utrecht. Contact: m.muilwijk@uu.nl.

Dynamisch voedingsadvies voor iedere sporter die geen voedingsdeskundige is

'Binnen een kwartier een voedingsschema maken dat gebaseerd is op eigen doelstellingen, leefstijl en persoonlijke eigenschappen. En zonder dat de gebruiker over de nodige voorkennis over voedingsschema's dient te beschikken. Dat is het doel van een interactief platform voor krachtsporters.'

INITIATIEF van Rogier Ikink, student Human Information Design & Strategy (HIDS) aan de Saxion Hogeschool Deventer, en Justin Verver, student Media, Informatie en Communicatie (MIC) aan de Saxion Hogeschool Enschede. Contact: rogierikink1994@gmail.com.

BOLAS wint Pitch

'BOLAS is een webapplicatie voor het onderwijs en stimuleert leerlingen en studenten om slimmer te zoeken naar informatie. Ook kan de gevonden informatie eenvoudig worden verwerkt en gemanaged,' aldus Thomas de Jong (18), die deze zomer is geslaagd voor zijn eindexamen aan het Christelijk Gymnasium Utrecht. Samen met zijn vader Jaap (51), docent aan de Christelijke Hogeschool Ede, heeft hij BOLAS ontwikkeld. Jaap de Jong begeleidt onder andere studenten bij hun afstuderen en heeft gemerkt dat het grootste deel niet weet hoe ze op een slimme manier hoogwaardige informatie kunnen vinden. Zijn zoon Thomas heeft hij dat inmiddels geleerd. En daar had Thomas bij een biologie-

opdracht alle profijt van. De biologie docent beloofde de opdracht met een 10 - en Thomas' ogen waren voorgoed geopend. Het was voor vader en zoon een startpunt om de webapplicatie te gaan ontwikkelen. 'BOLAS brengt het zoekgedrag van leerlingen die aan een project werken in kaart. En indien nodig stelt het systeem daar vragen bij,' legt Jaap de Jong uit. 'Het systeem ziet bijvoorbeeld welke zoekwoorden ze gebruiken, maar ook of ze voor een opdracht wel of niet gebruik maken van pdf's. Als de gebruikers in het laatste geval niet de Booleaanse zoekoperator gebruiken, krijgen ze als mededeling: "Het valt ons op dat je niet zoekt naar pdf's". Dergelijke standaard feedbackcommentaren

Foto: Giuseppe Toppers

Match&Guide

'"Wat is een fijne plek om te studeren in de Universiteitsbibliotheek Utrecht, en hoe vind ik die?" De Match&Guide app biedt hulp. Met deze eenvoudige applicatie geeft de student zijn voorkeuren aan en door het scannen van QR-markers in de bibliotheek vindt hij vlug en gemakkelijk zijn weg naar die best passende studieplaats.'

INITIATIEF van Tessa Pronk, Johan Tilstra en Rogier Schumacher, allen werkzaam bij de Universiteitsbibliotheek Utrecht. Contact: r.w.g.schumacher@uu.nl.

MICMatch

'MICMatch heeft als doel aankomende informatieprofessionals die op zoek zijn naar een stageplek en organisaties die deze stageplekken aanbieden samen te brengen op één platform. MICMatch biedt daarnaast bemiddeling aan op basis van persoonlijke kwaliteiten van de stagiaires. Zo koppelen wij de juiste stagiair aan de juiste organisatie.'

INITIATIEF van Toby Kok, Marieke Loos, Mitchell Lens, Pascale Althuisius en Nicky Waage, allen volgen de opleiding Informatie en Media, Hogeschool van Amsterdam. Contact: info@mic-match.nl.

Lowie van Eck en Jort Kelder tijdens het EIM Zomerevent 2015

Publiekswinnaar: Bieview

Lowie van Eck, Joerik Vancraye-lynghe en Stephan Kleijn volgden afgelopen studiejaar een workshop Ondernemerschap aan de opleiding IDM (Informatiedienstverlening en -management) Den Haag. Uit die workshop, gegeven door Erwin la Roi en Daphne Depassé, is het concept Bieview ontstaan: een app waarmee slechtzienden makkelijk een boek in de bibliotheek kunnen vinden. Als slechtziende heeft Lowie van Eck (23) zelf ervaren hoe lastig het kan zijn om boeken in de bibliotheek op te sporen. De navigatie-app, die werkt als een TomTom, zou wat hem betreft een uitkomst zijn. Hoe werkt het? Via een bibliotheek-catalogus op de app klikt de klant op de cover van het gewenste boek, waarna hij via een kompaspijl naar de plaats van het boek wordt geleid. Wanneer hij voor de kast van het juiste boek staat komt er een 'oog' in beeld. Het oog geeft aan waar in de kast het boek precies staat. In de app draait alles om locatiebepaling en het uitlezen van een rfid-chip die in het boek bevestigd is. In

de rfid-chip moeten dan wel geografische metadata (waar staat het boek in de bibliotheek) zijn opgenomen. Het is een flinke klus om die data aan de rfid-chips toe te voegen, maar voor een kleine bibliotheek is het te doen, verwacht Van Eck. Waarom is er gekozen voor een toepassing voor papieren boeken? 'Ik heb er iets mee,' zegt Lowie van Eck. 'Ik zie het papieren boek niet verdwijnen. Ook de boekenuitleen binnen bibliotheken blijft bestaan. En anders kan de app gebruikt worden om bijvoorbeeld je portemonnee terug te vinden.' 'We gaan nu bedrijven benaderen. Bovendien heeft één bibliotheek al belangstelling getoond,' zegt Van Eck. De studenten hopen de ontwikkeling van de app door een bedrijf ('vanwege onze studie hebben we daar geen tijd voor') en de gebruikersnaam van nabij te volgen. 'Dan kunnen we terugkijken op een mooi avontuur.'

CONTACT: info@bolas.nl,
www.bolas.nl

CONTACT:
lowievaneck@gmail.com

Pop-up bibliotheek

'Met de Pop-up bibliotheek vergroot je de zichtbaarheid van je organisatie en leg je contact met (potentiële) gebruikers. Laat de wereld zien waar je mee bezig bent en waarom. Hoe? Maak binnen of buiten je bibliotheek een tentoonstelling, gebaseerd op keuzes van bibliotheekmedewerkers, en organiseer activiteiten die hierbij aansluiten. Dit concept is op maat toepasbaar.'

PRIVÉ-INITIATIEF van Elvira Caneda Cabrera, werkzaam bij de UB Leiden. Contact: elviracc@xs4all.nl

Proefschriften in de schijnwerpers

'Proefschriften die open access in de repository van de Universiteitsbibliotheek Utrecht beschikbaar zijn, moeten meer in de schijnwerpers worden gezet. Via verschillende social media-kanalen wordt nieuw universitair onderzoek op een laagdrempelige manier aangeboden. Hierbij wordt gebruikgemaakt van een pakkende afbeelding, een sprekende quote en een lekensamenvatting.'

INITIATIEF van Pieter Reeve, Martin Slabbertje, Saskia Franken en Ingrid van der Heijde, allen werkzaam bij de Universiteitsbibliotheek Utrecht. Contact: I.vanderheijde@uu.nl.

VERGEETmeNIET

'VERGEETmeNIET wil gepassioneerde verzamelaars voorzien van praktische hulpmiddelen voor hun hobby of beroep, waarmee gelijktijdig een duurzaam digitaal archief wordt opgebouwd en herbruikbare data wordt gecreëerd. Erfgoedinstellingen kunnen profiteren van deze hoogwaardige content op het moment dat de verzamelaar bereid is die met hen te delen.'

PRIVÉ-INITIATIEF van Vincent de Keijzer, projectcoördinator Digitale Media bij Gemeentemuseum Den Haag. Contact: vincent-dekeijzer@gmail.com, Facebook: [VERGEETmeNIET.VmN](https://www.facebook.com/VERGEETmeNIET.VmN).

Workloc

'Workloc verbindt vraag en aanbod voor mobiele werkers in Nederland. Met deze app vind je via verschillende filtermogelijkheden binnen enkele seconden een flexibele werkplek die voorziet in jouw behoeften, waar in Nederland je ook bent; gratis of betaald, samen of alleen. "Want Workloc weet waar het werkt."'

INITIATIEF van Léon Oele, Monique Dubbelman, Sandra Burgman, Nancy van de Werf en Marcella Schermer, allen volgen de opleiding Media, Informatie en Communicatie (MIC), Hogeschool van Amsterdam. Contact: info@workloc.nl, Workloc.nl. <

Global connections

Door: Elvira Caneda Cabrera

Nieuwe rubriek

In de rubriek 'Global connections' signaleert Elvira Caneda Cabrera ontwikkelingen in het vakgebied van informatieprofessionals. 'Buitenlandse ontwikkelingen welteverstaan, want in deze global samenleving kijken we als beroepsgroep steeds vaker over de grens om een antwoord te kunnen geven op nieuwe uitdagingen,' aldus Caneda Cabrera.

MOOI RAPPORT

Franse bibliotheken in cijfers

In Frankrijk blijkt het aantal openbare bibliotheken in de periode 1992-2013 fors te zijn toegenomen. Telde Frankrijk in 1992 1614 bibliotheken, in 2013 waren dit er maar liefst 7500! Dit zijn heel mooie cijfers. Op www.enssib.fr/constructions-de-bibliotheques/liste krijg je een compleet overzicht, maar ook kun je zoeken per plaats. Tik bijvoorbeeld de zoekterm 'Lyon' in en geniet van de mooie resultaten (en gebouwen!).

BUSINESSMODEL

Collabra voor open access publiceren

California University Press heeft begin 2015 het zogeheten Collabra-model (www.collabra.org) gelanceerd voor open access publiceren. Het idee achter dit model is dat de wetenschappelijke output wordt gedeeld binnen de wetenschappelijke gemeenschap. Daarnaast komt de waardering van het werk van de reviewers van de tijdschriften ten goede aan die gemeenschap.

Hoe werkt dat? Er is een fonds opgericht waaruit nieuwe APC's (Article Processing Charges), oftewel de kosten voor auteurs om te publiceren via open access, kunnen worden betaald. Editors en reviewers worden betaald voor hun werk en kunnen ervoor kiezen om dit bedrag ofwel te doneren aan het fonds voor APC's ofwel te doneren om een bijdrage te leveren aan activiteiten rondom open access publiceren binnen de eigen instelling.

Op dit moment geldt dit model met name voor artikelen uit de sociale en exacte wetenschappen. Het is de bedoeling dat in de toekomst ook andere disciplines worden opgenomen. Wellicht zijn uit dit nieuwe businessmodel lessen te trekken voor de Nederlandse situatie?

INNOVATIE

Library Publishing Coalition

De Library Publishing Coalition is een van de projecten van het Educopia Institute (educopia.org). Deze organisatie helpt culturele organisaties en onderzoeksinstituten met het opzetten van netwerken. Want wat krijg je in deze tijd van *community based* werken nog gedaan op instellingsniveau?

De Library Publishing Coalition heeft als doel 'to explore how to better serve the scholarly communication needs of the academic community'. Zij ondersteunt bibliotheekinitiatieven en -projecten op het gebied van wetenschappelijk publiceren en organiseert verschillende activiteiten op dit gebied. Verder publiceert de Library Publishing Coalition een Library Publishing Directory, die een bloeiend landschap laat zien rondom de uitgeefactiviteiten van bibliotheken. De nieuwste versie van deze directory is te downloaden van www.librarypublishing.org/resources/directory.

Geïnteresseerd om aan te sluiten bij de Library Publishing Coalition? Dat kan. Konden eerst alleen bibliotheken uit de Verenigde Staten en Canada zich aansluiten bij deze vereniging, sinds 1 juli is het lidmaatschap uitgebreid naar instellingen wereldwijd.

PUBLICATIE

Bibliotheken veranderen je leven

Onlangs is het (e)boek *Libraries change lives* uitgekomen. Deze uitgave biedt een compilatie van persoonlijke reflecties op bibliotheken van zowel leden van het Europees Parlement als van burgers uit vijftien landen in heel Europa.

De uitgave maakt onderdeel uit van het programma *Public Libraries 2020* (www.publiclibraries2020.eu), waarmee Stichting Lezen & Schrijven (Reading & Writing Foundation) de bibliotheek prominenter in beeld wil krijgen bij Europese politici. Eind 2014 heeft de stichting voor een periode van drie jaar geld ontvangen van de Bill & Melinda Gates Foundation om de bewustwording van Europese politici over bibliotheken te vergroten.

Meer achtergrondinformatie over *Libraries change lives* vind je op www.doklab.nl/libraries-changes-lives. Het boek biedt met een smartphone-app ook toegang tot films en interviews die de basis vormen van de opgenomen verhalen.

Elvira Caneda Cabrera is vakreferent Bibliotheek-Informatiewetenschap & projectleider bij de UB Leiden.

Project Jacquard: Smartjeans en WiFi-sokken

Nog geen jaar na het stopzetten van de productie van Google Glass komt Google alweer met een nieuw, ambitieus project om technologie naadloos te verweven met onze levens. Met *Project Jacquard* wil Google ontwikkelaars de mogelijkheid geven om van kleding heuse touchscreens te maken. De gevolgen van *smartkleding* zijn echter vergaand.

Door: Vincent Janssen

Tijdens de jaarlijkse Google Developer Conference, op 28 en 29 mei, werd de 'slimme' stof Jacquard gepresenteerd. Die slimme Jacquard bestaat uit metalen en synthetische draden die in textiel zijn verwerkt. Zo kan de stof fungeren als een touchscreen: met een vingerbeweging over bijvoorbeeld een mouw of broekspijp, gemaakt met dit interactieve textiel, kunnen telefoons, computers of andere gekoppelde apparatuur worden bediend.

Hoewel het project nog in de kinderschoenen staat, luidt het volgens Google een nieuwe periode in van technologische ontwikkeling. Het onzichtbaar integreren van technologie in onze levens staat echter al veel langer op de agenda van Google.

James Bond

Googles geheime afdeling, Google X, is al jaren bezig met projecten die veel gelijkenissen hebben met de technische snufjes van Q uit de *James Bond*-films. Zelfrijdende auto's en een transportsysteem met drones zijn enkele voorbeelden van projecten waar de sciencefictiondivisie aan werkt.

Zulke projecten kunnen veel impact hebben op het dagelijks leven. Door de ontwikkeling van *Google Glass* en de aankondiging van *Google Contact Lenses* laaiden discussies over de inbreuk op privacy fel op. Maar bij een smartphone is in ieder geval nog te zien wanneer iemand een camera gebruikt of het internet raadpleegt, iets wat van de

nieuwe Google-producten veel minder goed te zeggen is.

Het gebruik van Jacquard heeft enkele relevante implicaties. De innovatieve stof kan dusdanig worden weggewerkt in bestaande kleding dat het gebruik van aangesloten apparaten (zoals een camera) voor anderen niet meer zichtbaar is. Gelukkig biedt het project, naast handig gereedschap voor gluurders en amateurspionnen, ook andere mogelijkheden. Zo ook voor de modewereld, die de kleding uiteindelijk moet gaan produceren.

Nederlandse pionier

Sinds een paar jaar verricht de Nederlandse ontwerper Anouk Wipprecht pionierswerk met de integratie van techniek in mode. Wipprechts bewegende en lichtgevende ontwerpen waren eyecatchers tijdens de SuperBowl en het Eurovision Songfestival. Met *Project Jacquard* lijkt haar vooruitstrevende visie van 'fashion-tech' mainstream te worden en biedt de technologie kansen voor zowel ontwerpers als technici om de functionaliteiten van kleding naar nieuwe hoogtes te tillen. Kledingfabrikant Levi's is de eerste officiële partner van Google om de smartkleding te gaan produceren. Samen gaan zij proberen onze geliefde jeans te transformeren tot een slim apparaat waarmee gegevens kunnen worden verzameld en uitgewisseld.

Niet alleen kunnen wij straks met Jacquard externe apparaten aansturen, ook biedt

deze kleding ons de mogelijkheid om informatie over ons lichaam en de omgeving te analyseren. Net als bij *Google Contact Lenses*, waarmee diabetespatiënten hun suikerspiegel meten, zijn de medische toepassingen gebouwd op directe feedback over lichaamsfuncties van ongekende waarde. Zo zou smartkleding bijvoorbeeld continu lichaamstemperatuur, ademhaling of bloeddruk kunnen monitoren. Google ziet ook kansen liggen om onze communicatie te veranderen en te verbeteren. Hoe dit gaat uitpakken is echter nog niet bekend.

WiFi-sok

Project Jacquard is nieuw en spannend, maar dergelijke technologische ontwikkelingen hebben een groter potentieel dan enkel twitteren met je smartjeans of een foto maken met je WiFi-sok. Wat communicatiemiddelen betreft beperken wij ons momenteel tot alleen een telefoon in onze broekzak, maar als wij hierdoor in de toekomst helemaal worden 'bedekt', aldus Google, kan Jacquard gaan communiceren met andere voorwerpen. De theorie van het 'internet der dingen', waarbij gegevensuitwisseling niet alleen plaatsvindt tussen menselijke gebruikers maar ook tussen zelfstandige intelligente apparaten, komt hierdoor een stap dichterbij.

Googles futurist Ray Kurzweil sprak begin juni zelfs over een toekomstige directe verbinding tussen ons brein en het web. *Project Jacquard* en vergelijkbare Google-producten zijn wellicht het begin van een nieuw hoofdstuk in de relatie tussen mens en techniek, waar wij alleen nog maar een radertje zijn in het complexe netwerk van verbonden entiteiten, zoals slimme handdoeken of pratende knuffels. <

Vincent Janssen is specialist Scientific Information bij de Maastricht University Library.

Foto's: Google

Startup Bksy: toekomstige nieuwe of oude bieb?

In juni jl. gepresenteerd als de 'grootste en leukste bibliotheek van de wereld', had Bksy in de eerste weken na de lancering niet te klagen over aandacht. Met artikelen en interviews op verschillende websites introduceerde Bksy de deeleconomie in uitgeversland.

Door: Eric Kokke

De Bksy-app maakt het lenen en uitlenen van fysieke boeken onder vrienden en andere Bksy-gebruikers mogelijk. Met de app scan je de omslagen van je eigen fysieke boeken en zet je ze in jouw persoonlijke boekenlijst. Op deze manier ontstaat een virtuele kopie van je eigen boekenkast. Andere Bksy-gebruikers kunnen daarin browsen en bij een gewenste titel een leenverzoek indienen. De app houdt ook bij waar een boek zich bevindt, zodat kwijt raken niet aan de orde is.

Zelf kun je uiteraard ook andere boekenkasten inzien. Gebruikers die een bepaald boek zoeken kunnen een melding instellen die afgaat op het moment dat het boek in de app verschijnt.

Ambitieuze

Alles draait bij Bksy om mobiel. 'Behalve het scannen van boeken is het wel zo makkelijk als je onderweg even door de kasten van je vrienden kunt struinen. We stellen ons voor dat je in de toekomst ook voor andere kasten een account aan kunt maken en delen, bijvoorbeeld van een boekenkast op je werk.'

Aan ambitie geen gebrek bij de ontwikkelaars van de app, Robbin Reijnen en Peter Knol (beiden fervent boekenliefhebbers met een achtergrond in de ict- en startupwereld). Termen als '100.000 gebruikers', 'biblio-

theek van de toekomst' en 'grootste bieb van de wereld' komen veelvuldig voorbij als zij spreken over hun app. 'Bksy is, naast een app, ook een community van boekenliefhebbers. Het boek moet immers uitgewisseld worden, je wilt weten wat je vriend of collega van het boek vindt, dus het is een mooie gelegenheid voor een bakje koffie samen. Daarmee wordt een belangrijk sociaal aspect van het boeken lezen gestimuleerd. Eigenlijk zijn we de bibliotheek van de toekomst aan het bouwen! Onze nieuwe bibliotheek is slim, sociaal en heeft ieder boek te leen.'

Vraagtekens

Maar beantwoordt deze startup wel aan een vraag uit de markt? Boeken lenen van vrienden is niets nieuws. En willen mensen wel boeken uitlenen aan onbekenden? En hoe komt het boek bij degene die het wil

lenen, en weer terug bij de eigenaar? Is het versturen niet allemaal erg omslachtig en kostbaar? Zou het niet beter zijn om je te richten op digitale boeken?

Dit is een greep uit de vragen die naar voren kwamen in de weken na de lancering van de Bksy-app. En waar nog geen goed passend antwoord voor is. Zo stellen de ontwikkelaars dat zij niet verwachten dat mensen het een probleem vinden om hun boeken uit te lenen, omdat ze dat zelf ook niet vinden. Ook is er nog geen handige oplossing voor het omslachtig per post verzenden van de boeken.

Op dit moment is het succes alleen af te lezen uit het aantal downloads uit de Google Play-store (ca. 500) en bijvoorbeeld

het aantal likes op de Bksy-Facebookpagina (331). Nog geen indrukwekkende cijfers, maar de lancering is ook nog maar kortgeleden. Toch zal dit niet de kick-start zijn die de ontwikkelaars voor ogen hadden.

Verdienmodel

De Bksy-app is tot stand gekomen met de hulp van investeerders. Het verdienmodel is echter nog niet duidelijk. De initiatiefnemers willen snel een volume van zo'n 100.000 gebruikers bereiken en dan pas het 'echte' verdienmodel bepalen.

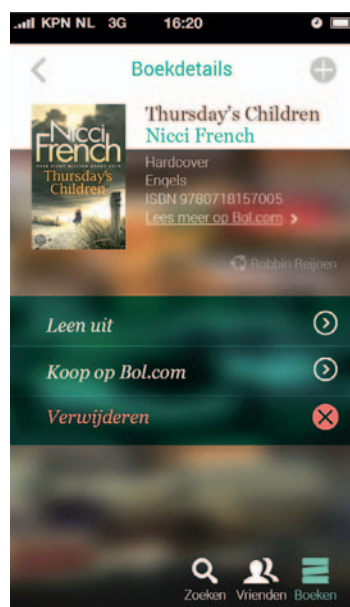
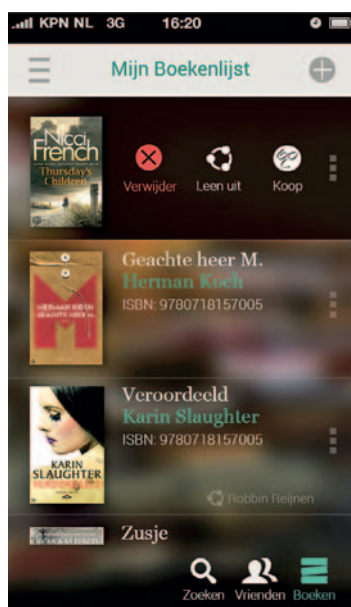
Op dit moment ligt er wel een overeenkomst met Bol.

Als een zoekopdracht geen treffers genereert, verschijnt de optie om het boek aan te schaffen via het online warenhuis. Bksy ontvangt dan een affiliate-vergoeding. Maar dit model komt onder druk te staan als het aantal gebruikers en dus ook het aanbod aan titels toeneemt.

Partner?

Misschien kan Bksy wel uitgroeien tot een partner voor alle openbare bibliotheken als het gaat om het uitlenen van boeken. Zeker nu de bibliotheken zich steeds meer focussen op sociale en educatieve activiteiten. Dan groeit Bksy wellicht toch uit tot de 'grootste, leukste bibliotheek van de toekomst'.

Eric Kokke is marketingmanager van GO opleidingen.

Eric Sieverts

COLUMN

De waarheid en niets dan de waarheid

Moet Google de waarheid vertellen? Dat is een vraag die het laatste jaar in allerlei varianten opduikt. Het meest recent stelde The Atlantic die vraag aan de orde onder de expliciete titel 'Should

Google always tell the truth?'. Eind vorig jaar werd een soortgelijke vraag ook al op Mainstreet.com gesteld: 'Is Google responsible for delivering accurate – and truthful – search results?'

Vanuit technisch zoekmachineperspectief was ik geneigd simplistisch te stellen dat zoekmachines alleen maar indexeren en ophalen wat elders geschreven is, zonder zelf verantwoordelijk te zijn voor wat dat is. Bibliotheken zijn toch ook niet aansprakelijk dat alles wat in hun boeken staat, waar moet zijn. Maar misschien zijn zoekmachines toch wat minder neutrale doorgeefluiken. Die doen achter de schermen van alles met die zoekresultaten – en zeker Google. Ze ranken de resultaten en steeds vaker geven ze zelfs feitelijke antwoorden. In hun ranking zitten allerlei factoren die veel verder gaan dan alleen maar locatie en frequentie van woorden. En ook veel verder dan alleen maar de linkpatronen die in pagerank-achtige algoritmes verwerkt worden. Google heeft onlangs zelfs een 'truth algorithm' aangekondigd waarbij de ranking van een webpagina mede afhangt van het waarheidsgehalte dat Google daar automatisch aan toekent op basis van vergelijking met de inhoud van andere pagina's.

Niet zo gek dus om de ethische kant van zoekalgoritmes ter discussie te stellen.

'Google heeft onlangs zelfs een "truth algorithm" aangekondigd'

Eric Sieverts is redacteur van IP en freelance docent en adviseur

'Should search algorithms be moral?' Die vraag werd door Quartz (qz.com) voorgelegd aan Googles huisfilosoof, de hier in ander verband al eens aangehaalde Luciano Floridi. Hij vindt in elk geval dat Google niet moet gaan voorschrijven wat waar is. Als de eerste zoekresultaten over het uitsterven van de dinosauriërs toevallig allemaal verwijzen naar

verklaringen op basis van de bijbel, dan zij dat maar zo. Toch komt het volgens mij anders te liggen als niet alleen de eerste tien zoekresultaten naar de bijbel verwijzen, maar Googles feitelijke antwoord dat ook doet.

Dat die rankingfactoren ondoorzichtig zijn, riep ook – opnieuw – de vraag op in hoeverre zoekmachines zelfs verkiezingresultaten kunnen beïnvloeden. Met Amerikaanse verkiezingen op komst is dat een terugkerend thema. Zou Google door bewust manipuleren van de ranking van zoekresultaten voor kandidaten, daarmee ook de kiezers kunnen manipuleren? Wetenschappers beweren van wel. Ook dat illustreert dat die vraag naar de ethiek zo gek nog niet is. Bij het Right-to-be-Forgotten speelt de waarheidsvraag natuurlijk ook een rol. Alleen eigenlijk andersom. Die regelgeving maakt dat Google de waarheid soms juist niet meer mag vertellen, wanneer dat bepaalde mensen slecht uitkomt. Waar gaat de ethiek dan voor? Voor privacy of voor de waarheid?

Naar aanleiding van het Atlantic-artikel concludeerde Phil Bradley in zijn weblog al dat het natuurlijk altijd het beste is om dingen aan een bibliothecaris te vragen. Die heeft methoden om onzin van waarheid te onderscheiden. Zou het echt? <

Piratenbibliotheken en hun rol in de wereldwijde kenniseconomie

Piratenbibliotheken oftewel schaduwbibliotheken opereren op basis van vrijwillige arbeid en een paar duizend dollar aan donaties per jaar. Toch zijn hun gebruikers in staat gebleken om iets te creëren dat niemand anders, zelfs niet de invloedrijkste bedrijven en de machtigste regeringen, tot dusver heeft weten te realiseren. Wat kunnen traditionele bibliotheken leren van hun tegenhangers uit de piraterij?

Balázs Bodó *****

Balázs Bodó is econoom en sinds 2013 onderzoeker aan het Instituut voor Informatierecht van de Universiteit van Amsterdam. In Hongarije was Bodó docent aan de technische en economische universiteit van Boedapest en sterk betrokken bij ontwikkelingen rond de internetcultuur en Creative Commons. Hij adviseerde diverse openbare en particuliere instellingen op het gebied van digitale archieven en online communities. Zijn meest recente boek gaat over de rol van peer-to-peer piraterij in Hongarije.

‘Open Access Guerrillas hebben elektronische wetenschappelijke bibliotheken gebouwd. Het enige probleem: ze zijn illegaal’

In 2012 waarschuwde de Facultaire Adviesraad van de Universiteit van Harvard, onder voorzitterschap van Robert Darn-ton, de universiteitsbibliothecaris en een vermaard onderzoeker van het uitgever-bedrijf en de piraterij, dat het ‘wetenschap-pelijke communicatielandschap financieel onhoudbaar [is] en academisch restrictief’ (Faculty Advisory Council, 2012).

Het betreffende memo is een dramatische bekentenis dat zelfs een van de rijk-ste privé-universiteiten ter wereld zich de kosten van elektronische abonnementen op wetenschappelijke tijdschriften niet kan veroorloven: ‘belangrijke tijdschrift-abonnementen, met name op elektroni-sche tijdschriften die worden gepubliceerd door wat van oudsher de topleveranciers

zijn, zijn niet langer op te brengen: het voortzetten van deze abonnementen onder de huidige voorwaarden is financieel onhoudbaar. Voortzetting zou de toch al aangetaste collectievorming op vele andere gebieden ernstig uithollen.’

Om de essentiële toegang tot de ‘schouders van reuzen’² te behouden, sporen de auteurs van het memo leden van de faculteit aan om in open access-tijdschriften te publiceren, gebruik te maken van de repository van artikelen van de eigen organisatie en in het algemeen tegengas te geven tegen de tijdschriftenuitgevers via alle beschik-bare institutionele fora.

Guerrilla Open Access Manifesto

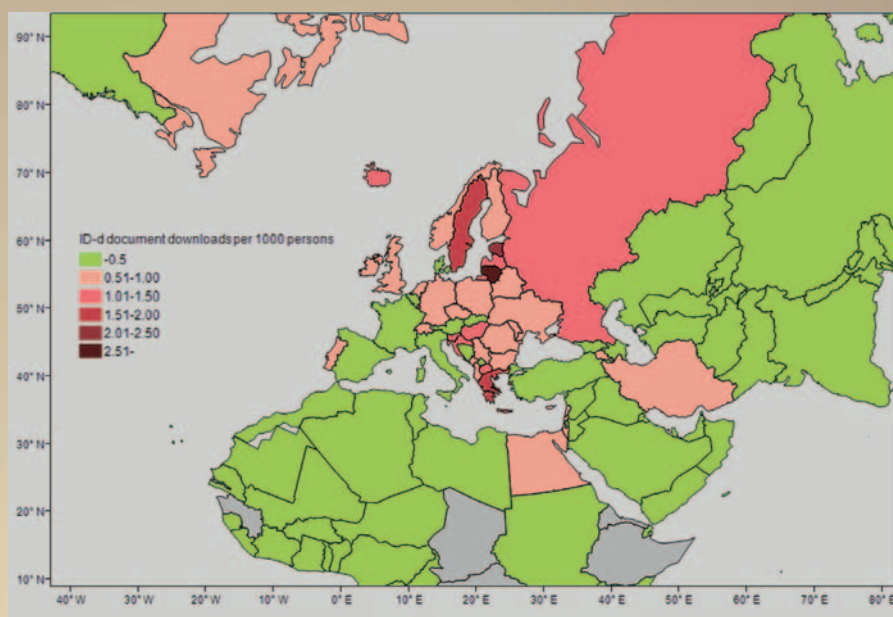
Rond dezelfde tijd dat het memo bespro-ken en geschreven werd, was de federale rechtszaak tegen Aaron Swartz in volle gang. Swartz, een zeer actieve hacker en digitale activist, hoorde 35 jaar gevangenisstraf en een boete van maximaal een miljoen dollar tegen zich eisen omdat hij zonder toestemming vier miljoen auteurs-rechtelijk beschermde tijdschriftartikelen had gedownload uit de JSTOR-database. Het is niet bekend wat Swartz’ plannen waren met de gedownloade tijdschrift-

artikelen, maar daarvoor bestaat wel een aanwijzing. Een paar jaar eerder schreef Swartz het Guerrilla Open Access Manifesto, waarin hij dezelfde problemen aansneed als het Harvard Memo maar een radicaal andere oplossing voorstelde. ‘Academici dwingen om te betalen om het werk van hun collega’s te mogen lezen? Volledige bibliotheken scannen maar alleen die lui van Google toestaan om ze te lezen? Wetenschappelijke artikelen ter beschikking stellen aan diegenen die verbonden zijn aan elite-universiteiten in de Eerste Wereld, maar niet aan kinderen op het zuidelijk halfrond? Dat is schandalig en onacceptabel. [...] Rechtvaardigheid bestaat niet uit het volgen van onrechtvaardige wetten. De tijd is gekomen om in het licht te treden en om, in de illustere traditie van burgerlijke ongehoorzaamheid, te verklaren dat wij tegen deze private diefstal van publieke cultuur zijn. We moeten ons informatiebronnen toe-eigenen, waar die ook zijn opgeslagen, ze kopiëren en delen met de wereld. We moeten dingen waarop geen copyright meer rust pakken en toevoegen aan dit archief. We moeten geheime databases kopen en ze op het web zetten. We moeten wetenschappelijke tijdschriften downloaden en ze uploaden naar netwerken voor bestandsuitwisseling. We moeten strijden voor Guerrilla Open Access.’ (Swartz, 2008)

Radicale verschillen

De illegale ‘bevrijding’ van wetenschappelijke kennis achter de betaalmuren vandaan en het aanmoedigen van publiceren in open access-tijdschriften: het zijn twee radicaal verschillende voorstellen om hetzelfde toegankelijkheidsprobleem op te lossen.

De legale open access-beweging (Suber, 2013) hoopt een vreedzame revolutie in de wetenschappelijke uitgeverij teweeg te brengen door een geleidelijke transformatie van de sociale normen in het hart van

Landen met het hoogste gebruik van schaduw-bibliotheken per hoofd van de bevolking

de wetenschappelijke uitgeverij. Tot dusver zijn hun resultaten niet zonder betekenis maar wel beperkt: in het ene vakgebied zijn academici meer bereid om hun werk via open access toegankelijk te maken dan in het andere (Björk, Laakso, Welling, & Paetau, 2014) en tot dusver is de invloed op de uitgeverijwereld en de toegang tot het reeds gepubliceerde wetenschappelijke corpus dat nog niet rechtevrij is, zeer beperkt.

De Open Access Guerrillas, daarentegen, zijn erin geslaagd om elektronische bibliotheken te bouwen die onbeperkt en gratis toegang geven tot miljoenen wetenschappelijke ebooks voor iedereen die ze nodig heeft. Het enige probleem is dat deze bibliotheken illegaal zijn en bij voorkeur in de schaduw blijven.

De computer is de ideale technologie om teksten te creëren en op te slaan en het internet is het ideale medium om die teksten uit te wisselen. Met veel moeite door liefhebbers ingetypte boeken behoorden tot de eerste teksten die op het netwerk verschenen: Project Gutenberg, een netwerk van vrijwilligers die klassieke teksten uit het publieke domein digitaliseerden, is al in 1971 gestart (Lebert, 2008), decennia voordat de thuiscomputer en het internet beschikbaar kwamen.

De beperkende werking van het auteursrecht, die digitalisering in theorie tot het exclusieve recht van de rechthebbende maakt,³ voorkwam niet dat lezers met behulp van toetsenbord en scanner papieren boeken in ebooks omzetten. De vrees voor handhaving van de auteursrechtwetgeving beperkte de toegankelijkheid van dergelijke in guerrillastijl gedigitaliseerde werken tot met wachtwoorden afgeschermdes ftp-servers en ad-hocbibliotheken die zich verschuilden in de schaduwen van de *darknets* (Biddle, England, Peinado, & Willman, 2001), ver van de waakzame blik van rechthebbenden, zoekmachines en het algemene publiek. Fragmentarische, incomplete ad-hoccollecties met veel verdubbeling, weggelaten in obscure krochten, onderhouden door kleine, toegewijde groepen vrijwilligers: zo zag de post-Napsterschaduwbibliotheek-*scene* er min of meer uit toen de gemeenschappen die boeken digitaliseerden en verzamelden het lot van de muziekpiraten ter harte namen en hun best deden om niet te veel op te vallen.

Ontstaan van Aleph

Ongeveer in dezelfde periode dat Swartz zijn Guerrilla Open Access Manifesto schreef, begon er verandering in deze situa-

‘Uitgevers dicteren nu de voorwaarden voor het uitlenen van elektronische publicaties’

‘Toename van ebookpiraterij en schaduwbibliotheeken markeert het falen van bibliotheken net zozeer als dat van de markt om te voorzien in betaalbare toegang tot kennis’

tie te komen. In 2007-2008 begon een kleine groep op een Russisch bestandsuitwisselingsforum elektronische, vrij rondzwervende tekstarchieven van derden samen te brengen in één collectie. Eerst integreerden ze alle schaduwbibliotheeken geproduceerd door Russische academische instellingen, daarna richtten ze hun aandacht op collecties in andere talen. Hun doel was om de Aleph⁴ (zie gen.lib.rus.ec) te creëren, de ‘bron’-bibliotheek, die de meest relevante wetenschappelijke publicaties verzamelt en toegankelijk maakt zonder enige financiële, juridische of technologische beperkingen.

In een paar jaar groeide Aleph uit tot de grootste wetenschappelijke elektronische bibliotheek ter wereld met meer dan een miljoen wetenschappelijke boeken en enkele miljoenen tijdschriftartikelen. Om de invloed hiervan te begrijpen, bestudeerde ik de rol van deze online piratenbibliotheek in de context van onderzoek, onderwijs en de wetenschappelijke uitgeverij (Bodó, forthcoming_a, forthcoming_b).

De bibliotheek is grotendeels gebouwd door de gebruikers zelf. De collectie bestaat uit honderdduizenden boeken die gedigitaliseerd zijn door lezers: wetenschappers die bereid waren om een substantiële inspanning te leveren om werken te delen die anders niet elektronisch toegankelijk zouden zijn. Omdat de collectie de achtergrond, de interesses en het oordeel van de gebruikers reflecteert, is Aleph niet universeel en niet compleet. Verreweg het grootste gedeelte van de boeken in de collectie (75 procent) is gepubliceerd na het jaar 2000. Werken in het Engels (64 procent van de catalogus), uit de sociale wetenschappen (15 procent) en technologie (14,5 procent) zijn zwaar oververtegenwoordigd ten koste van andere talen en vakgebieden, zoals Frans en Duits, juridische wetenschappen en filosofie. De groei hangt af van de beschik-

Gedeelte uit een voorlichtingsfolder voor bibliotheekmedewerkers over wat het overtreden van de copyrightwetgeving inhoudt

baarheid van vrij rondzwervende collecties en de toewijding van de gebruikers.

Bibliotheek en haar schaduw

Zowel openbare als onderzoeksbibliotheeken vervullen een centrale rol in de op gedrukte werken gebaseerde kenniseconomie. Ze ontstonden en worden in stand gehouden door de behoefte aan onbeperkte toegang tot alle kennis die een bepaalde gemeenschap nodig heeft om te bloeien en voort te bestaan. Omdat andere alternatieven voor dergelijke toegang (zoals de vrije markt) structureel ongeschikt waren om deze rol te vervullen, raakten bibliotheken onlosmakelijk vervlochten met de gemeenschappen die ze gebruiken en in stand houden (Battles, 2004).

Het vermogen van bibliotheken om deze rol te vervullen is echter ernstig beperkt in het digitale tijdperk (Bodó, 2015). Hun status als de enige, best toegankelijke bron van gezaghebbende informatie; hun privilege als vaak enige bezitters van een exemplaar van een werk; hun vermogen om lezers op hun wenken te bedienen, zijn stuk voor stuk aangetast. Het internet biedt meer dan één

betrouwbare instantie. Digitale informatie is van nature niet schaars. En de huidige auteursrechtwetgeving die de privileges van bibliotheken met betrekking tot ebooks reguleert, biedt veel minder mogelijkheden dan de rechten die bibliotheken genoten in het tijdperk van het gedrukte werk.

Het zijn de uitgevers die tegenwoordig de voorwaarden dicteren voor het uitlenen van elektronische publicaties door bibliotheken en vaak blijkt dat deze voorwaarden het bibliotheken onmogelijk maken om hun missie, het dienen van het publieke belang, te vervullen. Het rapport van de antwoorden op de publieke consultatie over de herziening van het Europese auteursrechtregime (2013) staat vol met klachten van bibliotheken dat ze geen digitale licenties kunnen afsluiten voor het uitlenen van ebooks of alleen tegen torenhoge transactiekosten; ze vinden dat hun onderhandelingspositie ten opzichte van de rechthebbenden onevenwichtig is; ze ervaren dat de licentievoorwaarden geen rekening houden met de bibliotheekpraktijk, en ze vrezen dat de licenties de uitgevers excessieve en ongewenste invloed op de bibliotheken verschaffen.

Toegankelijkheidsproblemen

De snelle opkomst van schaduwbibliotheken is het resultaat van dezelfde toegankelijkheidsproblemen die oorspronkelijk tot de opkomst van de bibliotheek zelf hebben geleid (Bodó, 2004). De toename van ebookpiraterij en schaduwbibliotheken markeert het falen van bibliotheken net zozeer als dat van de markt om te voorzien in betaalbare toegang tot de kennis waar vraag naar is.

Niets illustreert dit feit beter dan de statistieken met betrekking tot de inhoud en gebruikers van Aleph. Een op de zes boeken in de Aleph-collectie is niet beschikbaar in druk en twee op de drie boeken zijn niet verkrijgbaar als ebooks, wat wijst op een alarmerende ontoegankelijkheid van de markt voor gedrukte en digitale publicaties. De gemiddelde prijs voor een exemplaar van een gedrukt werk ligt ruim boven de 60 dollar per titel, wat betekent dat de belangrijkste afzetmarkt voor uitgeverij de bibliotheek is en in het algemeen proberen ze zelfs niet eens om deze werken aan individuele kopers te slijten (Bodó, forthcoming_a).

Bibliotheken hebben nog wel mogelijkheden om problemen rond de prijs en toegankelijkheid van gedrukte werken aan te pakken, maar ze staan vrijwel machteloos wanneer het gaat om het verlenen van toegang tot elektronische publicaties. Dit drijft veel gebruikers in ontwikkelde landen met een uitstekend ontwikkelde boekenmarkt en goedvoorzien bibliotheken ertoe om schaduwbibliotheken te bezoeken.

Bijna een derde van de downloads komt vanuit landen met een hoog inkomensniveau. Hier worden de lezers aangetrokken door de gratis, gemakkelijke en rechtstreekse toegang tot meer dan een miljoen zeer relevante ebooks.

Meer dan twee derde van de downloads komt uit ontwikkelingslanden. Veel lan-

den in Zuid-, Centraal- en Oost-Europa met een relatief laag bruto binnenlands product per hoofd van de bevolking, maar met sterke banden met de Europese markten, waaronder de arbeidsmarkt en de markt voor technologie (zoals Litouwen, Estland, Letland, Slovenië, Kroatië, Hongarije, Bulgarije, Griekenland en Macedonië), hebben het hoogste aantal gebruikers van deze bibliotheken per hoofd van de bevolking. Voor hen vormen schaduwbibliotheken een essentiële infrastructuur om het hoger onderwijs en onderzoek te moderniseren en zich te handhaven en te kunnen concurreren in de wereldwijde kenniseconomie.

Hoewel Aleph een zeer specialistische collectie is, die een zeer specifieke groep gebruikers bedient, zijn de logica en beperkingen die de ontwikkeling ervan stuurt universeel. Het bestaan van (culturele) zwarte markten wijst op het falen van de legale markten om in de bestaande vraag te voorzien en de kenmerken van de illegale handel kunnen ons helpen om de problemen in het juridische domein beter te begrijpen. In die zin illustreert Aleph de algemene problemen met de wereldwijde ongelijkheid in toegang tot kennis evenzeer als het de tekortkomingen van bibliotheken aantoon, zowel in rijke als in arme landen.

Samenwerken

Schaduwbibliotheken hebben nauwelijks andere middelen dan die van hun lezers. Een schaduwbibliotheek is daarmee een collectieve inspanning van vrijwilligers. Schaduwbibliotheken opereren op basis van vrijwillige arbeid en een paar duizend dollar aan donaties per jaar, en toch zijn hun gebruikers in staat gebleken om iets te creëren dat niemand anders, zelfs niet de invloedrijkste bedrijven en de machtigste regeringen, tot dusver heeft weten te realiseren.

Door te kijken naar de schaduwbibliotheek, een bibliotheek van lezers, door lezers, voor lezers, is het mogelijk om niet alleen te bepalen hoe de gebruikers zich de ideale bibliotheek voorstellen, maar ook wat de tekortkomingen zijn van het vrijwillige, bottom-up, collectieve bibliotheekwezen. Het ideaal dat lezers van boeken voor ogen hebben, verschilt niet zo heel veel van wat muziek- of film liefhebbers al min of meer tot hun beschikking

'Wie kijkt naar de schaduwbibliotheek kan bepalen hoe gebruikers zich de ideale bibliotheek voorstellen'

hebben dankzij de alomtegenwoordigheid van streaming-diensten.

Bibliotheken zouden ook de mogelijkheid moeten hebben om gemakkelijk en rechtstreeks toegang te bieden tot een uitgebreide collectie van relevante content. In het domein van de wetenschappelijke uitgeverij gaat dit gepaard met de ideologische eis dat die toegang ook gratis zou moeten zijn.⁵

Alleen al het feit dat schaduwbibliotheken bestaan, bewijst dat veel van de kernactiviteiten van bibliotheken door de gebruikers zelf uitgevoerd kunnen worden, zelfs in zeer vijandige omstandigheden. Behoud, digitalisering en catalogisering kunnen gemakkelijk gecrowdsourced worden. Conservatorschap, het beheer van de collectie, vergt echter een stabielere omgeving. Wikipedia is het bewijs dat vrijwilligers de verantwoordelijkheid kan worden toevertrouwd om onderwerpen te beheren en redelijk betrouwbare compilaties van bestaande kennis te leveren.

Maar de voorwaarden waaronder schaduwbibliotheken gedwongen zijn te opereren maken een dergelijke systematische betrokkenheid van de gemeenschap tamelijk lastig. Zolang het schaduwbibliotheekwezen gelijkgesteld wordt aan 'diefstal', zowel door de autoriteiten (United States Attorney's Office District of Massachusetts, 2011) als door de rechthebbenden (Association of American Publishers, 2012), zullen vrijwilligers aarzelen om de volle verantwoordelijkheid voor de collectie te aanvaarden.

Grootste belemmering

In online gemeenschappen bestaat er een woord voor degenen die een digitale bron gebruiken zonder iets terug te doen: *leechers* (bloedzuigers). Hoewel digitale

'Voor ontwikkelingslanden zijn schaduw-bibliotheken essentieel om zich te handhaven in de wereldwijde kenniseconomie'

'Schaduwbibliotheken hebben nauwelijks andere middelen dan die van hun lezers'

producten onuitputtelijk zijn, keuren de meeste online gemeenschappen het gebruik van een vrij toegankelijke bron af zonder een of andere vorm van wederkerigheid, soms niet meer dan symbolisch in de vorm van een bedankje, soms meer tastbaar zoals in de vorm van een financiële bijdrage. Het staat iedereen vrij om een boek uit een schaduwbibliotheek te downloaden, maar degenen die het echt aan het hart gaat, begrijpen dat de bibliotheek alleen kan overleven en groeien wanneer de gebruikers daadwerkelijk bijdragen aan de instandhouding door bijvoorbeeld nieuwe titels toe te voegen, metadata te corrigeren, de collectie te beheren, et cetera (Bodó, 2014). Dergelijke manieren om een bijdrage te leveren vereisen echter een systematische, langdurige, persoonlijke investering in de toekomst van iets dat in hoge mate illegaal is en daardoor ieder moment kan verdwijnen, daarbij alle betrokkenen in zijn val meesleurend. Dit dilemma vormt op dit moment de grootste belemmering voor schaduwbibliotheken voor het verwezenlijken van hun missie en hun ware potentieel. Het is ook een van de belangrijkste lessen die traditionele bibliotheken kunnen leren van hun tegenhangers uit de piraterij.

De grootste impact van schaduwbibliotheken op de korte termijn is waarschijnlijk de onmiddellijke, onbeperkte toegang tot kennis, maar hopelijk zijn we op weg naar een toekomst waarin toegang niet langer het probleem is. De relevantie van deze bibliotheken op de langere termijn is hun vermogen om te experimenteren met een collectief, door gebruikers gedreven bibliotheekwezen. Ook al worden bibliotheekcollecties steeds minder tastbaar, de schaduwbibliotheken bewijzen dat ze daarmee niet in rook hoeven op te gaan. <

Vertaling: Marianne Peereboom

Noten

- 1] De titel (te vertalen als 'onbekend en deels verborgen') is ontleend aan de roman *Cryptonomicon* van Neil Stephenson.
- 2] 'Als ik verder heb gezien dan anderen, dan komt dat doordat ik op de schouders van reuzen stond.' - Isaac Newton, in een brief aan Robert Hooke op 5 februari 1676.
- 3] Een recente uitspraak door het Hof van Justitie van de Europese Unie in de zaak C-117/13 van de Technische Universität Darmstadt vs Eugen Ulmer KG bevestigde uiteindelijk dat bibliotheken boeken mogen digitaliseren zonder toestemming van de rechthebbende. In de VS spande het Authors Guild een zaak aan tegen het recht van Google en bibliotheken om zonder toestemming te digitaliseren, maar het hof oordeelde dat dergelijke activiteiten onder 'fair use' vielen. De uitzonderingspositie van bibliotheken is echter niet van toepassing op individuen die boeken digitaliseren en die digitale kopieën vervolgens delen.
- 4] De naam van de bibliotheek is veranderd op verzoek van de beheerders. De echte naam en URL van schaduwbibliotheken worden vaak modeling doorgegeven. Er zijn verschillende openbare sites die vergelijkbare collecties aanbieden, zoals bookzz.org en bookfi.org, maar omdat deze diensten openbaar zijn, lopen ze een verhoogd risico dat ze via juridische weg uit de lucht gehaald worden.
- 5] Het klaarblijkelijke succes van veel collaboratieve piratensites die een symbolische vergoeding vragen voor toegang, lijkt erop te wijzen dat veel mensen bereid zijn om te betalen voor toegang.

'Schaduwbibliotheken vereisen een langdurige, persoonlijke investering in de toekomst van iets dat elk moment kan verdwijnen'

Bibliografie

- > Association of American Publishers. (2012). Foreign Rogue Sites That Earned \$10 Million Annually from Copyrighted Content Shut Down by US Publishers and International Alliance. Washington D. C. Geraadpleegd via: www.publishers.org/press/59/
- > Battles, M. (2004). Library: An unquiet history. WW Norton & Company.
- > Biddle, P., England, P., Peinado, M., & Willman, B. (2001). The Darknet and the Future of Content Distribution. Redmond, WA: Microsoft Corporation. Geraadpleegd via: crypto.stanford.edu/DRM2002/darknet5.doc.
- > Björk, B., Laakso, M., Welling, P., & Paetau, P. (2014). Anatomy of green open access. Journal of the Association for Information Science and Technology, 65(2), 237–250.
- > Bodó, B. (2014). Set the fox to watch the geese: voluntary IP regimes in piratical file-sharing communities. In M. Fredriksson & J. Arvanitakis (Eds.), Piracy: Leakages from Modernity (pp. 241–264). Sacramento, CA: Litwin Books.
- > Bodó, B. (2015). Libraries in the Post-Scarcity Era. In H. Porsdam (Ed.), Copyrighting Creativity (pp. 75–92). Aldershot: Ashgate.
- > Bodó, B. (forthcoming_a). In the shadow of Gigapedia. In J. Karaganis (Ed.), Shadow Libraries. New York: American Assembly.
- > Bodó, B. (forthcoming_b). Online shadow libraries: a historical analysis. In J. Karaganis (Ed.), Shadow Libraries. New York: American Assembly.
- > Faculty Advisory Council. (2012). Faculty Advisory Council Memorandum on Journal Pricing. Cambridge, MA: Harvard University Library. Geraadpleegd via: isites.harvard.edu/icb/icb.do?keyword=k77982&tabgroupid=icb.tabgroup143448
- > Lebert, M. (2008). Project Gutenberg (1971-2008). Toronto, CA: NEF, University of Toronto & Project Gutenberg. Geraadpleegd via: www.gutenberg.org/cache/epub/27045/pg27045.html
- > Report on the responses to the Public Consultation on the Review of the EU Copyright Rules. (2013). European Commission, Directorate General for Internal Market and Services.
- > Suber, P. (2013). Open Access (Vol. 1). Cambridge, MA: The MIT Press.
- > Swartz, A. (2008). Guerilla Open Access Manifesto. Geraadpleegd via: archive.org/stream/GuerillaOpenAccessManifesto/Goamjuly2008_djvu.txt
- > United States Attorney's Office District of Massachusetts. (2011). Alleged Hacker Charged with Stealing Over Four Million Documents from MIT Network. Boston, MA: U.S. Department of Justice. Geraadpleegd via: en.wikisource.org/wiki/Alleged_Hacker_Charged_with_Stealing_Over_Four_Million_Documents_from_MIT_Network

'Research is the key'

Bij Dasym Investment Strategies in Naarden lopen informatie, kennis en research als een rode draad door de activiteiten van het bedrijf. Chief investment officer Peter van Rooyen en senior researcher Laura van der Ham vertellen over het belang van een generalistische blik, historische parallellen en datavisualisaties. 'Het werk van informatieprofessionals is sterk verankerd in alles wat we hier doen.'

Ronald de Nijs

**'Informatieprofessionals
– wij noemen ze
researchers – zijn bij
Dasym generalisten'**

Het pand van Dasym Investment Strategies in Naarden ademt aan de buitenkant de geschiedenis van deze oude vestingstad, vanbinnen is het strak en modern ingericht. Heden en verleden blijken, zoals we later zullen zien, ook dwars door de werkzaamheden van het bedrijf te lopen. Op een tafeltje in de receptieruimte liggen semi-nonchalant een paar tijdschriften: *Fast Company* ('Most Innovative Companies 2015'), *Scenario Magazine* ('A briefing on trends, visions, ideas and possible

futures') en een editie van *Fonds.nl* ('Andere geluiden'). Het is duidelijk waar de wind waait in deze 'investeringsboetiek', die investeert in internationale beurs- en niet-beurs-genoteerde ondernemingen en ook eigen bedrijven en projecten opzet. Peter van Rooyen, verantwoordelijk voor de investeringen in beursgenoteerde ondernemingen: 'Leidend bij alle activiteiten is ons "thema": digitalisering van het dagelijks leven. Daarbij kijken we naar nieuwe technologieën en in

‘Twee informatie-professionals richten zich vooral op visuals’

hoeverre consumenten hun gedrag hierop aanpassen. We investeren met name in bedrijven die voordeel hebben van de veranderingen in het consumentengedrag.’

Automobiel

Naarden is zelf een mooi voorbeeld van veranderd menselijk gedrag. Van Rooyen: ‘Ooit liepen er in het Gooi alleen herders met hun kudde rond, maar door de komst van de auto zijn mensen zich hier ook gaan vestigen. Woonden mensen eerst vaak in de buurt van hun werk, door dit nieuwe vervoersmiddel konden ze ergens anders gaan wonen dan ze werkten.’

Nieuwe technologieën – denk aan de mobiele telefoon – zorgen ervoor dat de consument zijn tijd, geld en energie op een andere manier kan besteden – en dat leidt tot kansen voor bedrijven. ‘Bepaalde bedrijfstakken zullen die kansen oppakken en groeien, andere zullen mogelijk verdwijnen,’ aldus Van Rooyen. ‘Door het internet en de mobiele telefoon zitten we in een vergelijkbare nieuwe fase als bijvoorbeeld bij de komst van de auto.’

Verankering

‘Bij de start van Dasy in 2000 was het al snel duidelijk dat informatie en kennis de “key” zouden moeten zijn,’ vertelt Van Rooyen. ‘Ook al waren we niet bekend met het vakgebied van informatieprofessionals, we realiseerden ons dat er aan in-

formatie geen gebrek is, maar dat het lastig is om de *juiste* informatie te vinden. Het werk van informatieprofessionals – wij noemen het “research” – is in die vijftien jaar sterk verankerd in alles wat we hier doen. Het eerste personeelslid dat bij ons werd aangenomen was een researcher [een informatieprofessional, red.] en die heeft in 2009 Laura van der Ham binnengehaald.’ ‘Mijn functie ligt in het verlengde van mijn vorige baan, researcher bij KPMG,’ aldus Laura van der Ham, die een IDM-opleiding en een studie Informatiewetenschap heeft gedaan. ‘De kennis en skills op het gebied van marktonderzoek, telecom, media en entertainment, opgebouwd bij KPMG, kon ik hier nog breder inzetten.’

Ideeën onderbouwen

Van der Ham: ‘Een opdracht begint vaak met een idee. Peter zegt: “Ik denk dat deze techniek belangrijk wordt. Hoe zit dit, hoe werkt dat? Kan jij iets vinden wat mij helpt om mijn veronderstelling te onderbouwen? Of iets wat juist het tegenovergestelde beweert?”’

In haar eerste jaar kreeg Van der Ham de opdracht uit te zoeken wat het kost om glasvezel tot aan de voordeur aan te leggen. ‘Overall worden nu glasvezelnetwerken uitgerold: *fiber to the home*. Maar hoe komt de prijs tot stand? En welke investeringen zitten erachter? Het is een enorme puzzel geweest om het antwoord op die vragen te vinden. Ik ben er één maand mee bezig geweest,’ aldus Van der Ham. ‘Maar het was niet voor niets. We grijpen nog wel eens terug op dit onderzoek.’

Gesprekspartner

Het ‘zoeken en vinden’ vanuit de IDM-opleiding is dan wel de basis van Van der Hams werk, de meeste waarde van haar werkzaamheden zit in het analyseren van de informatie en de relevante ontwikkelin-

gen in een context plaatsen. ‘Wat je veel ziet in bedrijven is dat je als informatie-professional – mede vanuit de historie van bibliothecaris – vaak als doorgeefluik fungeert. Mensen komen bij je met een vraag, die je doorgaans beantwoordt met: “Hier heb je een boek of een rapport; daar staat het antwoord in”,’ aldus Van der Ham.

Bij Dasy proberen de medewerkers van Research meteen te helpen om een antwoord op de vraag te geven en als het kan ook een advies. ‘Op het moment dat ik een rapport schrijf, heb ik daar met Peter een discussie over: is dit zo, hoe werkt dat dan, hoe moet ik dit zien? Hoe zie jij de ontwikkelingen? Natuurlijk ben je dienstbaar aan de afdelingen, maar je bent een veel gelijkwaardiger gesprekspartner dan in vele andere bedrijven.’

Bondig rapporteren

De bevindingen dienen kort, bondig, aantrekkelijk en voor het grootste deel in het Engels gepresenteerd te worden. Verschillende cursussen hebben Van der Ham op weg geholpen om haar eigen stukken goed te structureren, van een heldere titel te voorzien en een feitelijk verhaal op zo’n manier te vertellen dat iemand wil blijven doorlezen. Dat laatste is belangrijk want aandacht wordt steeds schaarser, aldus Van Rooyen.

Zelf zit Van der Ham, samen met een collega van Research, vooral ‘op de tekst’, twee andere collega’s richten zich met name op visuals: hoe kan je op basis van de gevonden data aantrekkelijke infographics maken.

Generalisten

Researchers worden zo breed mogelijk ingezet. ‘Het is niet: jij hebt hier ooit naar gekeken dus dat blijf je altijd doen,’ benadrukt Van Rooyen. ‘Vijf tot tien jaar geleden kon dat misschien nog, maar er komt nu zoveel disruptie uit onverwachte

Ga voor het laat www.informatie

hoeken, dat de generalistische kijk over de sectoren heen noodzakelijk is. Researchers zijn bij ons generalisten.'

'Ikzelf heb altijd veel geleerd door te kijken naar verschillende sectoren, naar verschillende onderwerpen, ook door de geschiedenis heen, omdat je de lessen die je leert van de ene sector kunt gebruiken voor de andere.' Die insteek heeft indertijd bijvoorbeeld geleid tot een succesvol fonds op het gebied van telecommunicatie in Brazilië. Van Rooyen: 'Dat succes was vooral te danken aan de vele parallellen die we hebben getrokken met andere telecommarkten: dit gaat er straks in Brazilië gebeuren en we hebben al gezien wat voor impact dat elders heeft gehad.'

Datasets

'Historische parallellen kunnen leggen met andere sectoren, met andere landen, wordt voor het vakgebied van Research steeds belangrijker,' meent Van Rooyen. 'Daarnaast denk ik dat het element "data" aan belang wint. Straks kunnen we de researchers vragen om databases met allerlei datasets te gaan analyseren. Ik vermoed dat dat de twee grote bewegingen zijn voor het vakgebied. Het maken van datavisualisaties hoort daar ook bij, want informatie moet steeds vaker in één overzicht geconsumeerd kunnen worden.'

Atypische bronnen

Van Rooyen neemt zelf veel informatie tot zich uit de brokerindustrie, afkomstig van banken als ING, ABN Amro, Goldman Sachs en Morgan Stanley. 'Maar die informatie is financieel gedreven. Laura en haar collega's komen via atypische bronnen met informatie en kennis die voor ons niet zo vanzelfsprekend zijn, laat staan dat we ze op consistente wijze kunnen bekijken en analyseren.'

Natuurlijk raadpleegt Van der Ham de standaardbronnen van een informatie-

professional, zoals Factiva, LexisNexis en databases van Bureau Van Dijk. 'Ook hebben we toegang tot analistenrapporten en we maken gebruik van *market research* en andere *e-market*rapporten. Maar vaktijdschriften en blogs zijn onze voornaamste bronnen: Denk aan *TechCunch*, *PandoDaily*, *The Verge* – die zitten helemaal aan het begin van allerlei innovaties,' aldus Van der Ham.

Van Rooyen roemt zelf de 'vriendelijk geprijsde, waanzinnig interessante rapporten' van bijvoorbeeld de World Bank en OESO. 'Of neem de publicaties van OFCOM, de Engelse toezichthouder op telecom en media; die rapporten zijn voor ons een goudmijn.'

Lunchsessies

Verder komt de kennis uit de hoofden van de specialisten en wetenschappers die gelieerd zijn aan Dasym. 'Ik kan me voor een rapport bijvoorbeeld voor een groot deel baseren op een interview met een van die wetenschappers,' aldus Van der Ham.

Kennisdeling vindt ook plaats via maandelijkse lunchsessies. Van der Ham: 'Vanuit Research vertellen we dan over een rapport dat we hebben geschreven; denk bijvoorbeeld aan online video of betalen met je mobiel. Peter heeft onlangs verteld over het *internet of things*, een mooi voorbeeld waarbij wetenschappers, marktkennis en financiële kennis bij elkaar gebracht worden.' De lunches zijn voor iedereen in het bedrijf toegankelijk, van de secretaresses, de investeringsmanagers tot aan de medewerkers van de afdeling Finance en afdeling HR.

Kennis activeren

Elke werkdag start het team van Research en van Listed (de medewerkers die de analyses doen voor beursgenoteerde aandelen) met een 'morning meeting'. Van Rooyen: 'Samen nemen we het bedrijfs-,

'Afdeling Research wordt een opleidings-traject voor functies die informatie- en analytisch-intensief zijn'

sector- en macro-economisch nieuws door. Dat heeft als doel om steeds de parate kennis te activeren: is er iemand die iets weet wat relevant is voor onderwerp X? Met z'n allen weet je meer: de *wisdom of the crowd*.'

'Zo kwam er vanmorgen een bericht langs over Amerikaanse beursgenoteerde bedrijven, zoals 2U, die zich richten op universitaire opleidingen,' vertelt Van Rooyen. 'Een van de researchers – een collega van Laura – weet ontzettend veel van onderwijs. Zij vertelde op deze meeting wat zij van dit nieuwsbericht vond. Vervolgens vond er een discussie plaats en keken we of er voor ons kansen liggen. Op die manier probeer ik er steeds voor te zorgen dat alertheid eenieders tweede natuur wordt.'

Kweekvijver

'Het team van Research heeft een enorme ontwikkeling doorgemaakt, maar dat wil niet zeggen dat de functie van researcher een eindpunt bij Dasym hoeft te zijn,' zegt Van Rooyen. 'Ik kan me voorstellen dat een researcher straks doorschuift naar Communicatie, Investment Relations of Marketing. De afdeling Research wordt dan een soort opleidingstraject voor functies die informatie-intensief en analytisch-intensief zijn. Research loopt zo als een rode lijn door ons bedrijf.'

Ronald de Nijs is eindredacteur van IP.

**ste nieuws naar
professional.nl**

Open data in Chattanooga

In de Verenigde Staten groeit de lijst met steden die open data publiceren gestaag. Open data zijn datasets met overheidsinformatie die openbaar gepubliceerd worden door publieke partijen, om hergebruik door derden mogelijk te maken. Data.gov, de website voor open data van de Amerikaanse overheid, heeft inmiddels meer dan veertig initiatieven van lokale overheden in kaart gebracht.

Edwin Mijnsbergen

‘Dataportaal geldt als bewijs dat open data voor bibliotheken een uitgelezen kans bieden hun rol te versterken’

In een aantal Amerikaanse steden zijn openbare bibliotheken toegetreten tot samenwerkingsverbanden die de open data toegankelijker willen maken voor burgers. Denk daarbij aan websites waar de data worden gestructureerd, voorzien van context en worden opgenomen in bibliotheek-catalogi. Die bibliotheken zien dat als een interessante aanvulling op het bestaande aanbod. Onderzoekers en andere bibliotheekbezoekers hebben zo immers niet alleen direct de beschikking over boeken, tijdschriftartikelen en andere publicaties over lokale onderwerpen, maar ook over de gerelateerde, recente datasets die bij die thema's horen.

Een van die bibliotheken is de openbare bibliotheek van Chattanooga, een stad met iets minder dan 170.000 inwoners, in de staat Tennessee. Die organisatie ontving

in het najaar van 2013 een subsidie van 50.000 dollar van de John S. and James L. Knight Foundation om, samen met de gemeente Chattanooga en de ‘Open Chattanooga Brigade’ – een lokale afdeling van de overkoepelende Code for America Brigade – een open data-portaal te bouwen en tegelijkertijd lokale journalisten en ambtenaren te trainen in het gebruik van de beschikbare data. Het belangrijkste doel van het project was om de bevolking van Chattanooga binnen een jaar laagdrempelige toegang te bieden tot de data, die feitelijk eigendom zijn van de gemeenschap als geheel.

ChattaData

De doelstellingen zijn ruimschoots behaald. Ruim anderhalf jaar later is het portaal data.chattlibrary.org uitgegroeid tot een overzichtelijk en fraai vormgegeven platform, dat rijk is aan nuttige lokale informatie. De gemeente heeft een aantal kernthema's vastgesteld (waaronder veiligheid, onderwijs en economie) waarvan de bijbehorende droge cijfers door de bibliotheek en ‘de brigade’ zijn uitgewerkt tot presentaties die zwaar leunen op het visuele aspect. Als bezoeker ervaar je sub-site ChattaData als één grote, interactieve infographic.

Het portaal biedt echter wel veel meer

dan plaatjes alleen. Zo is er een speciale catalogus gebouwd voor alle beschikbare datasets en gerelateerde documenten, die verrassend veel transparantie bieden. Als je bijvoorbeeld kiest voor het thema veiligheid, krijg je zonder veel moeite een overzicht van alle verkeersboetes die in een bepaalde periode werden uitgeschreven, inclusief een omschrijving van de aard en de locatie van de overtreding.

Bezoekers kunnen echter ook een goed beeld krijgen van het bijbehorende beleid van de gemeente. Als je de statistieken rondom huiselijk geweld bekijkt, zie je niet alleen actuele data (tot twee maanden terug) maar ook wat de doelstellingen van Chattanooga zijn op dat gebied, voor het komende jaar, in hoeverre men op koers ligt om die doelstellingen te behalen, en hoe het budget voor dat beleidsonderdeel daartoe is gependend. Een aantal datasets is door de Open Chattanooga Brigade ook nog eens uitgewerkt tot apps of andere toepassingen, zoals in het geval van veiligheid tot chattercrimes.com, een zogenoemde heatmap waarop je precies kunt zien in welke gebieden van de stad de meeste criminaliteit is.

Navolging elders in VS

Nate Hill, tot begin dit jaar medewerker van de bibliotheek van Chattanooga

Foto: Boyce Edwards; fotomontage: Eric van den Berg

John Ross Brug, Chattanooga

en een van de aanjagers van het project, beschouwt het portaal als een bewijs dat open data voor bibliotheken een uitgelezen kans bieden hun rol binnen lokale en regionale gemeenschappen te versterken. Hij vindt dat bibliotheken altijd de grenzen van informatieuitwisseling zouden moeten verkennen en dat het logisch is dat juist dat instituut, als 'de oorspronkelijke curator van publieke informatie', zich ontfenmt over open data. Omdat het dataportaal wordt gevoed met 'live gegevens' wordt de bibliotheek automatisch ook getransformeerd, van statische tot realtime informatiebron, zo stelt hij.

Na een rel over onterechte declaraties is Hill (in 2012 door het toonaangevende *Library Journal* verkozen tot 'mover and shaker' binnen de bibliotheeksector) vertrokken bij de bibliotheek van Chat-

tanooga en vervolgens in dienst getreden bij het Metropolitan New York Library Council. Vanuit die positie hoopt hij te kunnen bewerkstelligen dat bibliotheken in New York ook projecten zullen starten rondom open overheidsdata. Hij vindt dat er nog te weinig bibliotheken zijn die de mogelijkheden ervan inzien. In New York vindt hij in ieder geval een goede basis in het portaal NYC Open Data, dat al meer dan 1300 datasets ontsluit.

Ook Boston aan de slag

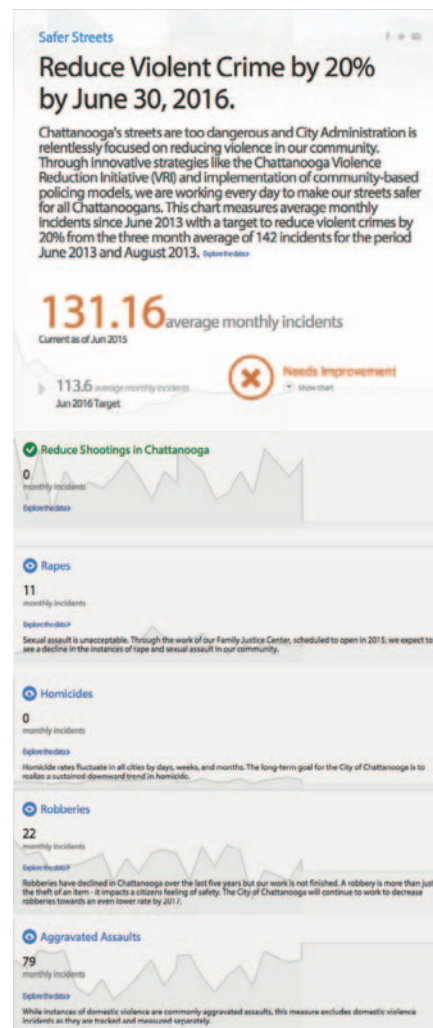
Inmiddels zijn er ook andere bibliotheken aan de slag gegaan met het thema. In februari van dit jaar ontving de gemeente Boston eveneens een subsidie van de Knight Foundation, voor een project dat vrijwel identiek is aan dat van Chattan-

'Droge cijfers zijn door de bibliotheek en de brigade uitgewerkt tot presentaties die zwaar leunen op het visuele aspect'

‘Er komt in de VS steeds meer geld beschikbaar voor steden die open data willen publiceren’

ChattaData, een subsite van het portaal data.chattlibrary.org, is één grote, interactieve infographic over de stad Chattanooga

ooga: *From Open Data to Open Knowledge*. Het toegekende bedrag bedroeg 475.000 dollar.

Binnen het project, dat een looptijd van twintig maanden heeft, zal er in ieder geval een catalogus worden gebouwd voor de datasets en zal de bibliotheek onder meer trainingsprogramma's en evenementen rondom het thema organiseren. Het project in Boston is uiteraard nog niet zo

vergevorderd als dat in Chattanooga, maar er is inmiddels een portaal (www.cityof-boston.gov/open), de catalogus wordt gebouwd en er zijn nieuwe samenwerkingsverbanden gestart.

Volop kansen

Of veel andere bibliotheken in de VS het voorbeeld van Chattanooga zullen gaan

volgen is moeilijk te voorspellen. Zeker is wel dat er voldoende mogelijkheden liggen, ondanks de bezuinigingen waar ook de Amerikaanse bibliotheken onder zuchten. Er komt namelijk steeds meer geld beschikbaar voor steden die open data willen publiceren. Zo stelt de liefdadigheidsinstelling van Michael Bloomberg, oud-burgemeester van New York, maar liefst 42 miljoen dollar beschikbaar voor steden die projectvoorstellen doen rondom open data. Op 4 augustus jl. werden de namen van acht winnende steden bekendgemaakt, later volgen er nog meer. Het is aan de bibliotheken zelf om zich te presenteren als de ideale samenwerkingspartner. Je zou denken dat, met de behaalde resultaten in Chattanooga als voorbeeld, ieder gemeentebestuur overtuigd moet kunnen worden van de meerwaarde van de bibliotheek als partner.

Edwin Mijsbergen is redacteur van IP en freelance informatiespecialist.

Verder lezen

- > Presentatie Nate Hill: *Building a Civic Tech Ecosystem: Open Data and the Chattanooga Public Library*: youtu.be/TCZlCqEUNtM en goo.gl/8Aqm84
- > *Chattanooga, TN: Open Data* op Code for America: goo.gl/16e3uh
- > Chattanooga Open Data Portal: data.chattlibrary.org
- > Open Chattanooga Brigade: openchattanooga.com
- > Chattanooga Public Library: chattlibrary.org
- > *Open Data to Open Knowledge* bij de Knight Foundation: goo.gl/WXtlWr
- > *What works cities* van Bloomberg whatworkscities.bloomberg.org

Geert-Jan van Bussel

COLUMN

Informatiegedreven

In januari voerde de Universiteit Twente een onderzoek uit naar de wijze waarop de Amsterdamse burgers het liefst zouden communiceren met hun gemeente. Uit dat onderzoek bleek dat (ook de internetvaardige) burgers gebruik wensen te maken van kanalen waar persoonlijk contact domineert. De balie wordt het meest genoemd als communicatiekanaal (36 procent), gevolgd door de website (28 procent) en de telefoon (26 procent). Mobiele communicatiekanalen worden vrijwel niet gebruikt. De onderzoekers constateren dat er geen enkele aanleiding is om aan te nemen dat burgers de komende jaren massaal op het digitale communicatiekanaal zullen overstappen.

De overheid wil graag digitale dienstverlening: het verbetert de relatie met de burgers en de efficiëntie voor beide partijen verbetert aanzienlijk. Tenminste, dat denkt 'men'. Digitale Overheid 2017 is gebaseerd op deze verwachting. Het Amsterdamse onderzoek is dan ook geen goed nieuws voor de ambitieuze bedeksels van de instigator van dit megaproject, onze minister van Binnenlandse Zaken Ronald Plasterk. Burgers willen graag maatwerk en kleinschaligheid. Dit moet samengaan met werken in grotere samenwerkingsverbanden, waar overheden steeds meer in participeren. Dit verwacht andere wijzen van werken, ver doorgevoerde digitalisering binnen de organisaties zelf en optimale toegankelijkheid van informatie. Tachtig procent van de gemeenten heeft de digitale informatiehuishouding niet

‘Er is geen aanleiding om aan te nemen dat burgers massaal op het digitale communicatiekanaal zullen overstappen’

Geert-Jan van Bussel is ondernemer en lector Digital Archiving & Compliance bij de Hogeschool van Amsterdam

op orde. Dossiers zijn niet vindbaar, beschikbaar en toegankelijk. En dat terwijl gemeenten zichzelf beschouwen als informatiegedreven organisaties!

De digitaliseringsmachine hapert al jaren. Parlementaire rapporten over falende ict en mislukte ict-projecten (zoals dat van Elias) maken duidelijk dat de overheid haar regierol op ict niet waarmaakt. Lokale overheden krijgen nieuwe taken, maar ook een Haagse ict-

erfenis. De kans is groot dat gemeenten hun ict nog minder dan nu kunnen overzien, aansturen en betalen, met als gevolg bezuinigingen, belastingverhogingen en (nog) meer fouten. Informatie wordt nog onbetrouwbaarder, waardoor het afleggen van verantwoording zo goed als onmogelijk wordt. En dat terwijl (volgens de Nationale Ombudsman in 2013) slechts elf procent van de bevolking vertrouwen heeft in de manier waarop de overheid nu met informatie omgaat!

De Nationale Ombudsman heeft ook gewaarschuwd dat de digitale vaardigheden van vele burgers onvoldoende zijn om een primair digitaal communicatiekanaal te hanteren. Volgens de OECD Skills Outlook 2013 beschikt een aanzienlijke minderheid van de Nederlandse burgers over onvoldoende digitale geletterdheid om de weg te vinden in de vaak moeilijk toegankelijke overheids-sites, die dikwijls weinig begrijpelijk en onvoldoende contextueel van opzet zijn. Tussen twaalf en vijftien procent van de Nederlandse bevolking heeft een lager lees- en schrijvermogen dan de basisscholen als eindniveau zien. ‘Jip-en-Janneke-taal’ klinkt als term denigrerend, maar is voor een groep Nederlandse burgers een noodzaak om enig begrip te verwerven van wat de overheid wil. <

Ook digitaal cultureel erfgoed is van ons allemaal

Culturele instellingen zijn druk met het digitaliseren van archiefmateriaal. Boeken, prenten, foto's, schilderijen en brieven worden in rap tempo omgezet naar enen en nullen. Terwijl ook de toestroom van digital born archiefinformatie groeit. Cultureel erfgoed

is van ons allemaal, ook als het digitaal is, benadrukt Marco de Niet van Stichting Digitaal Erfgoed Nederland (DEN). 'Dus moet je als erfgoedsector de toegang goed regelen en waardevolle verbindingen leggen tussen collecties, want het kan.' Marco de Niet en Tine van Nierop van het Nationaal Archief over het maatschappelijk belang van open toegang en open data voor ons cultureel erfgoed.

'De erfgoedsector telt verschillende domeinen: archieven, musea, bibliotheken, archeologische en bouwkundige instellingen,' begint De Niet. 'Grotendeels instituten die met publiek geld worden betaald. Elk domein heeft dezelfde drie publieke taken: beheer, behoud en toegankelijk maken én houden van hun erfgoed. En juist die taken veranderen in dit digitale tijdperk razendsnel.'

Verder kijken

'Neem het beheer,' vervolgt De Niet. 'Van oudsher is het beheer van bronmateriaal geordend naar type domein: boeken gaan naar een bibliotheek, archiefmateriaal naar archiefinstellingen, kunst- of historische objecten naar een museum. Die groeperen ze op basis van bepaalde ordeningsprincipes. Ieder domein heeft zijn eigen methoden om collecties te beschrijven en te

documenteren. Maar in de digitale wereld zijn traditionele domeinprincipes vaak niet langer valide. Gebruikers – en in onze sector is dat iedereen – willen als ze online zoeken op een bepaald onderwerp vóórder kijken dan alleen jouw collectie of jouw type instelling. Collecties die nu gedigitaliseerd worden, zijn dus alleen in naam domeingebonden. Ze worden in toenemende mate hybride.'

Gedigitaliseerd en digital born

Digitale collecties bestaan enerzijds uit fysieke objecten die gedigitaliseerd zijn. Iets waar de erfgoedinstellingen al heel ver mee zijn. Daarnaast is er een groeiende stroom 'digital born' informatie. De Niet: 'Dat laatste ligt veel complexer. Er wordt veel gemaakt en er zijn veel nieuwe vormen, van grootschalige sociale media tot unieke digitale kunst. De vraag is dan: wat

Over Open Toegang

Het project Open Toegang is onderdeel van het innovatieprogramma Archief 2020. Het project zorgt voor het vergroten van de vindbaarheid, toegankelijkheid en gebruiksmogelijkheden van landelijke archiefcollecties en de beschikbaarstelling van overheidsinformatie. Open toegang gaat over de totstandkoming

van een open digitale informatie-infrastructuur met gebruik van open standaarden. Recent publiceerde het project een open brief aan alle Nederlandse archiefinstellingen: een pleidooi voor open toegang en open data, met concrete aanbevelingen, zie www.archief2020.nl.

Stichting Digitaal Erfgoed Nederland (DEN)

DEN is het landelijk kenniscentrum voor ICT in het cultureel erfgoed. De stichting stimuleert de erfgoedinstellingen om hun collecties digitaal en toekomstvast te maken, bewaakt de kwaliteit van het digitale erfgoed en investeert in kennis over open ICT-standaarden. Zo draagt DEN bij aan de aansluiting van de 'Digitale Collectie Nederland' op nationale en internationale voorzieningen.

is de moeite waard om te bewaren en hoe bewaar je het? Hoe maak je de informatie toegankelijk voor publiek?

Selecteren en verzamelen

'Erfgoedinstellingen staan voor nieuwe keuzes: hoe ga je selecteren en hoe ga je verzamelen? Handmatig, stuksgewijs zoals musea vroeger deden, of meer procesmatig zoals archiveren nu al doen? Een voorbeeld uit de VS is de archivering van online communicatie tijdens de presidentsverkiezingen. Het kan, met behulp van algoritmes en harvestingsoftware. Maar hoe ziet zo'n collectie eruit en is het publiek belang ermee gediend? Die discussies spelen nu in de erfgoedsector.'

Verbinden

'Er zit enorm veel kennis bij de instellingen zelf. Het is belangrijk dat ze die delen. Dat ze (inter)nationaal samenwerken en dat er kruisbestuivingen komen. Een museum bijvoorbeeld dat kunstenaarscorrespondentie digitaliseert, heeft veel aan de kennis van archiveren over het scannen en ontsluiten van handgeschreven materiaal. Andersom kan een archief dat een postercollectie digitaliseert, aankloppen bij musea voor kennis over digitaal kleurbeheer. DEN orkestreert die kennisdeling. Ook ondersteunen we de sector met kennis over onderzoek en ICT-oplossingen die passen bij de instelling. Want digitalisering is niet *one size fits all*. Het gaat erom dat we met z'n allen het verleden, heden en de toekomst met elkaar verbinden. Oude en nieuwe informatie bekijken vanuit een langetermijnperspectief.'

Nieuwe technologieën

Bij de beschikbaarstelling (het bewaren en toegankelijk maken) van digitale informatie gebruikt de erfgoedsector nieuwe technologieën, aldus De Niet: 'Bijvoorbeeld het e-Depot, waarin digitale informatie lang beschikbaar blijft. In diverse samenwerkingsverbanden werkt men nu toe naar die duurzame opslag. Instellingen moeten hun digitale collecties daar op voorbereiden, door ze goed te metadateren. Voor de beschikbaarstelling aan het publiek is verder open toegang een belangrijke ontwikkeling. Erfgoedinstellingen willen hun collecties graag laten zien! Maar ruim de helft van de digitale collecties is nu niet beschikbaar via internet. Iets wat ook komt door de huidige wetgeving omtrent auteursrecht en privacy. In de praktijk betekent het dat je soms nog steeds de deur uit moet om een gedigitaliseerde prent te bekijken. Dat is toch niet meer van deze tijd!?'

Open Toegang

Open Toegang is een project van het Programma Archief2020 (zie kader). 'Een belangrijke voorwaarde voor open toegang,' zegt projectleider Tine van Nierop, 'is het verbinden van verschillende digitale bronnen in een open architectuur, om zo collecties te kunnen verrijken en contextualiseren. Er is zo veel mogelijk! Als je digitale erfgoedobjecten zoals monumenten, schilderijen en krantenartikelen verbindt met bijvoorbeeld geodata, dan zijn ze beter vindbaar. Dat kan ook met archiefcollecties! In plat-

forms en portals kun je daarmee de waarde van die verbinding zichtbaar maken voor eindgebruikers. Met open data laat je aan de markt over welke verschillende bronnen met elkaar verbonden worden om die meerwaarde te creëren.'

Maatschappelijke meerwaarde

Van Nierop: 'Met bijvoorbeeld de historische geocoder kunnen erfgoedinstellingen historische plaats- en straatnaamgevingen opvragen als geo-coördinaten. Zo kunnen verschillende collecties op één specifieke term worden doorzocht. Een betere zoekfunctionaliteit betekent wel dat instellingen afspraken moeten maken over hoe ze gegevens semantisch verbinden. Ons project stimuleert het gebruik van open standaarden en kennisuitwisseling en probeert goede "experimenten" generiek toepasbaar te maken. Want er zijn meer mooie voorbeelden van verbinden en verrijken. Het Zeeuws Archief bijvoorbeeld presenteert haar digitale archief van de Middelburgse Commercie Compagnie (MCC) in de vorm van een weblog, inclusief social media. Gebruikers kunnen "meereizen" met het slavenschip d'Eenigheid, waarbij gegevens uit verschillende bronnen worden gecombineerd. Gebruikers komen niet alleen meer te weten, maar discussiëren en passant ook over slavernij en mensenrechten. Een archief krijgt zo een duidelijke maatschappelijke meerwaarde.'

Sluit aan!

'Archiefinstellingen zijn op individueel niveau al heel goed bezig', zegt Van Nierop. 'Ons project brengt die initiatieven bij elkaar. We laten goede voorbeelden en best practices zien. We stimuleren kennis over architectuur, open standaarden en afspraken over het gebruik ervan. Archiefinstellingen hoeven niet zelf het wiel uit te vinden, maar kunnen aansluiten op wat er al is. Urgenter dan ooit is dat archiefinstellingen nu gaan deelnemen aan platforms en portals zoals APE – het Europese Archiveren platform met meer dan 800 Europese archiveren uit 34 landen. Want wie nu niet aansluit, loopt het risico dat zijn archiefcollectie onzichtbaar wordt.'

Open data

'Aansluiten is niet zo'n grote stap. Dat is een kwestie van techniek en samenwerken. Open data is wél een stap. Het is een beleidsbeslissing. Want met open data zeg je: gebruik en hergebruik mijn gegevens zonder dat je daar regie over hebt. En natuurlijk zijn er drempels, zoals privacyoverwegingen en veranderende businessmodellen. Maar uiteindelijk gaat het erom dat we samen onze culturele erfgoedgegevens op een uniforme manier beschikbaar stellen. Zodat we er via een open toegang samen leuke dingen mee kunnen doen.' ←

Deze tekst is verzorgd door het programmabureau van Archief 2020.

DRIEMAAL AUTEURSRECHT

Leiden

Auteursrechtorganisaties Lira en Pictoright hebben in mei – na een rechtszaak – met de gemeentelijke archiefinstelling Erfgoed Leiden en Omstreken een akkoord bereikt. Hiermee zullen freelance tekst- en beeldmakers auteursrechtelijke vergoedingen ontvangen voor het online tonen van honderdduizenden krantenpagina's uit diverse Leidse dagbladen.

IISG

Het IISG (Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis) plaatste ruim tweehonderd foto's van fotograaf Kors van Bennekom online. De fotograaf claimde recht te hebben op vijftigduizend euro vanwege schending van zijn auteursrecht. Het IISG plaatste de foto's opzettelijk in lage resolutie op zijn site om te voorkomen dat er illegaal gebruik van zou worden gemaakt, maar volgens de advocaat van de fotograaf schaadt de slechte kwaliteit juist de 'artistieke integriteit' van zijn cliënt.

De rechtbank bevestigt dat archieven als het IISG het recht hebben om foto's uit hun collectie te digitaliseren en door middel van een besloten netwerk (in het eigen gebouw) beschikbaar te stellen aan het publiek. Online beschikbaar stellen mag echter niet. De claim van Van Bennekom is als 'te hoog' afgewezen.

Stadsarchief Rotterdam

In maart 2011 kaartte Pictoright aan dat op de website van het Stadsarchief Rotterdam beschermde werken stonden van beeldmakers die bij Pictoright aangesloten zijn. Pictoright wilde een regeling treffen waarbij het Stadsarchief tegen betaling van een vast bedrag (tienduizend euro per jaar) een collectieve toestemming zou verkrijgen namens de bij Pictoright aangesloten rechthebbenden (dus niet alle rechthebbenden). Het Stadsarchief weigerde het voorstel mede om budgettaire redenen en stelde dat materiaal op indicatie van rechthebbenden achteraf verwijderd zou kunnen worden. In juni 2015 heeft de rechter de vorderingen van Pictoright toegewezen. Het Stadsarchief Rotterdam gaat in hoger beroep en zet de beeldbank – onder dreiging van een enorme dwangsom – voorlopig op zwart.

Een creative commons-overeenkomst voor niet-commercieel gebruik lijkt meer te passen bij de digitale wereld dan de auteurswet 1912. De KVAN en de brancheorganisatie BRAIN zullen de komende tijd aandacht vragen voor deze voor erfgoedinstellingen netelige kwestie.

KLOK TIEN JAAR TERUG?

Een berichtje op de website van de Stentor van 29 juli zorgde voor vele fronsende blikken in het werkveld van de documentaire informatievoorziening. Zet hier een gemeente de klok tien jaar terug – of is dit een noodzakelijke ingreep om de verantwoordingsfunctie te kunnen uitvoeren? Wat is er gebeurd?

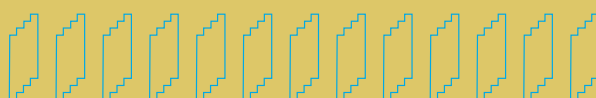
Een inwoner van de gemeente Olst-Wijhe klaagde bij de ombudsman dat de ontwerpplannen met betrekking tot een bestemmingsplan niet meer op papier beschikbaar waren. Hij had de plannen willen inzien, omdat hij meende dat er na het ter inzage leggen van de stukken, veranderingen in waren aangebracht. Op dat moment waren echter alleen de digitale stukken nog voorhanden, maar geen papieren versie meer. Dit was voor hem aanleiding om een klacht in te dienen bij de ombudsman. Deze beoordeelde de klacht als gegrond. Het college van B en W van de gemeente Olst-Wijhe heeft vervolgens besloten om de procedure voor archivering weer aan te passen. Voor alle officiële stukken komt er, naast het digitale archief, ook (weer net als vroeger) een papieren archief.

Een beslissing die lijnrecht tegen de plannen rond de Digitale Overheid 2017 ingaat. In de ogen van de ombudsman (en de goedkeurende gemeenteraad) misschien wel noodzakelijk, maar hebben zij de beslissing genomen op basis van kennis en inzicht in de materie of op onderbuikgevoel?

Voor de Vereniging SOD is deze gebeurtenis aanleiding om nog intensiever het belang en de betekenis van de documentaire informatievoorziening voor overheidsorganisaties onder de aandacht te brengen.

Meer informatie via www.verenigingsod.nl

Masterclass en lezing

David Lankes

Dinsdag 15/09 2015

#lankesNL

EXPECT MORE:

What's in it for the Information Professional?

Mis hem niet!

Meld je nu aan op davidlankes2015.knvi.info

OVER DE
GRENS

SAVE
THE
DATE!

KNVI JAARCONGRES

12 NOVEMBER 2015

NBC Congrescentrum Nieuwegein

Meld je nu aan op
congres.knvi.info

en profiteer van onze
'early bird' korting!

 #ovdg2015

Powered by:

Sonja Kuijpers: 'Data-visualisatie sluit aan bij landschapsarchitectuur'

Grafisch ontwerper Sonja Kuijpers (1974) hield zich tot voor kort bezig met landschapsarchitectuur, maar dankzij de visualisatie 'Weather Eindhoven' heeft ze haar eerste stappen in de wereld van datavisualisatie gezet. En dat is niet onopgemerkt gebleven. Haar visualisatie is opgenomen op de Information is beautiful awards-website. Verder heeft Manuel Lima, een van de meest invloedrijke personen als het om informatiedesign gaat, haar gevraagd voor zijn eerstvolgende boek. IP sprak met Kuijpers over haar werk en ervaringen.

Door: Niall MacKellar

Wat houdt het project Weather Eindhoven in?

'In deze visualisatie zie je één jaar aan data over het weer in Eindhoven. De metingen zijn op het vliegveld verricht. Persoonlijk vind ik de windmeting zeer interessant, omdat daar uitschieters in zitten waar mijn hart sneller van gaat kloppen. Het betreft vooral de metingen tijdens stormen.'

'In eerste instantie liet de visualisatie alleen wind en neerslag zien, maar omdat de temperatuur ook een belangrijke rol speelt heb ik die alsnog toegevoegd. Ik vond de temperatuur het moeilijkst om te visualiseren. De visualisatie is zo opgebouwd dat de buitenste ring de windsnelheid en neerslag toont en de binnenste ring de temperatuur. De lijnen met de bolletjes aan de rand geven de windkracht van laag (wit) naar hoog (rood) weer. De hoeveelheid neerslag is verwerkt in een staafdiagram waar de neerslag in de kleur blauw is gevisualiseerd. Het idee achter de radius is dat het weer een bepaalde relatie heeft met tijd en daarom een logische keuze is om de data op deze manier te visualiseren.'

Waarom ben je je bezig gaan houden met datavisualisatie?

'Na mijn opleiding Reclame aan de SintLucas in Eindhoven wilde ik de bachelor *Man and Living* aan de Design Academy gaan volgen. Al snel bleek dat ik mij er niet op mijn plaats voelde. Ik maakte de overstap naar de bachelor *Man en Public Space*, waar ik voor het eerst in aanraking kwam met landschapsarchitectuur. Dat bleek echt iets voor mij te zijn. Van kinds af aan heb ik al een affiniteit met de natuur.'

'Na het afronden van de bachelor ben ik in deze branche als vormgever aan de slag gegaan. Door de recessie in de wereld van architectuur en vervolgens ook in die van de landschapsarchitectuur moest het bedrijf waar ik werkte een groot deel van zijn personeel ontslaan. Van de ene op de andere dag zat ik thuis. Er was één uitweg: voor mezelf beginnen.'

'Zo ben ik in aanraking gekomen met infographics en datavisualisatie. Ik ontdekte dat daar ook mijn hart lag – en het sluit aan bij landschapsarchitectuur: je werkt met verschillende lagen aan data die verwerkt moeten worden in één beeld.'

'Wat je met data kan doen vind ik super fascinerend. Tijdens mijn studie aan de Design Academy hebben wij ook veel met data gewerkt. Dan wordt je eropuit gestuurd om op een paar vierkante meter onderzoek te doen. Dat vind ik nog altijd heel belangrijk: dat je niet altijd de focus legt op het geheel maar juist een deel gedetailleerd leert beschrijven.'

Wat zijn je eerste ervaringen met het visualiseren van data?

'Ik zag zoveel mooie voorbeelden van datavisualisaties op internet, maar ik ben zelf helemaal niet van het programmeren. Ik wilde iets uitproberen zonder dat er al te veel programmeerervaring aan te pas hoefde te komen. Zo ben ik op het weer uitgekomen.'

'Om het project voor mezelf behapbaar te maken, heb ik ervoor gekozen te werken met data uit een bepaald jaar. Verder heb ik enkele cursussen op het gebied van data verzamelen en analyseren gevolgd die van pas kwamen bij het maken van deze visualisatie.'

'Omdat ik niet met een programmeertaal werk, moest de hele visualisatie met de hand digitaal getekend worden. Mensen die ik hierover spreek zijn dan ook verbaasd wanneer ik dit aan ze vertel. Ik merk dat ik veel schetsen moet blijven maken om erachter te komen wat het juiste beeld is om te gebruiken voor de visualisatie. Ik heb vaak de neiging om direct achter een computer te duiken en mijzelf volledig te richten op iets dat ik dan per se wil maken. Met als gevolg dat ik vaak de rest niet meer zie.'

Het is belangrijk een goed beeld te krijgen van wat jezelf interessant vindt om te laten zien.' <

Niall MacKellar
volgt de master
Information Design aan
de Design Academy
Eindhoven.

RECHT OP INFORMATIE

Open access bij Auteurswet geregeld

Op 1 juli jl. is de Wet auteurscontractenrecht van kracht geworden. In deze wijziging van de Auteurswet is een nieuw artikel opgenomen dat wetenschappelijke auteurs een wettelijk recht geeft om de resultaten van hun onderzoek in open access beschikbaar te stellen. Ook als wetenschappelijke uitgevers dat niet toestaan.

Door: Raymond Snijders

Het lijkt vanzelfsprekend: een onderzoeker doet onderzoek dat met publieke middelen gefinancierd wordt en publiceert vervolgens de onderzoeksresultaten in een wetenschappelijk tijdschrift dat door iedereen gratis gelezen kan worden. De belastingbetaler betaalt immers al mee aan dat onderzoek en dan is het logisch dat er niet nog eens betaald hoeft te worden om de resultaten ervan te mogen lezen. Of om het te mogen hergebruiken voor eigen doeleinden.

De praktijk is weerbarstiger. Uitgevers van wetenschappelijke tijdschriften eisen vaak het auteursrecht op voordat ze de artikelen met onderzoeksresultaten willen publiceren. En dat betekent dat auteurs (de onderzoekers) in veel gevallen hun artikelen niet opnieuw mogen publiceren, bijvoorbeeld op hun eigen website, zodat iedereen daar vrijelijk kennis van kan nemen.

In november 2013 kondigde staatssecretaris Dekker aan een betere toegankelijkheid van wetenschappelijke publicaties en onderzoeksgegevens te willen bewerkstelligen middels open access. Open access betekent dat de onderzoeksresultaten juist wel vrijelijk beschikbaar gemaakt moeten worden. Maar hoe zorg je er nu voor dat wetenschappelijke uitgevers hieraan gaan meewerken? En hoe zorg je ervoor dat onderzoekers hun auteursrecht niet overdragen aan die uitgevers?

Dat laatste is nu geregeld, want op 1 juli 2015 is de *Wet auteurscontractenrecht* in werking getreden. Dit is een wijziging van de *Auteurswet* die de contractuele positie van auteurs (en andere makers) ten opzichte van hun uitgevers (en andere exploitanten) op een aantal punten versterkt. Een van deze wijzigingen is een nieuwe bepaling die het mogelijk maakt om elders gepubliceerde wetenschappelijke artikelen na verloop van tijd in de vorm van open access beschikbaar te stellen.

Het wettelijk recht om open access te kunnen publiceren is vastgelegd in het nieuwe artikel 25fa Aw: *'De maker van een kort werk van wetenschap waarvoor het onderzoek geheel of gedeeltelijk met Nederlandse publieke middelen is bekostigd, heeft het recht om dat werk na verloop van een redelijke termijn na de eerste openbaarmaking ervan, om niet beschikbaar te stellen voor het publiek, mits de bron van de eerste openbaarmaking daarbij op duidelijke wijze wordt vermeld.'*

Dit betekent dat alle wetenschappelijke artikelen – van auteurs in onderzoeksinstituten, universiteiten en hogescholen – dat geheel of gedeeltelijk gefinancierd is met (Nederlandse) publieke middelen na verloop van tijd (ook) open access gepubliceerd mogen worden. Mits daar de bron vermeld wordt van de oorspronkelijke publicatie

en er een redelijke termijn met de uitgever afgesproken is.

Het is belangrijk om te beseffen dat deze open access-bepaling geen nieuwe uitzondering op het auteursrecht is maar een wezenlijk nieuw onderdeel van de persoonlijkheidsrechten van een auteur. Dit recht op open access publiceren kan, net als de andere persoonlijkheidsrechten, niet door een auteur overgedragen worden aan een uitgever. Het geldt met terugwerkende kracht eveneens voor bestaande overeenkomsten tussen auteurs en uitgevers en daarmee voor alle wetenschappelijke artikelen die in het verleden gepubliceerd zijn. Ook al hebben auteurs destijds hun rechten overgedragen aan uitgevers.

Er zal echter nog steeds een kloof blijven bestaan tussen wet en werkelijkheid. Auteurs zijn zich lang niet altijd bewust van welke rechten ze hebben, laat staan welke ze overdragen aan uitgevers. Uitgevers op hun beurt – vooral de buitenlandse – zullen Nederlandse auteurs de mogelijkheid moeten gaan geven om gepubliceerde artikelen alsnog via de website van de auteur of de instellingsrepositories vrijelijk beschikbaar te laten maken. Beide partijen moeten daar een werkbaar redelijke termijn voor gaan afspreken en ook dat zal nog veel discussies gaan opleveren.

Open access publiceren zal niet van vandaag op morgen een logische keuze worden voor onderzoekers. Het vastleggen van het recht op open access in de Auteurswet is echter een belangrijke eerste stap en het is te hopen dat wetenschappelijke auteurs er ook gebruik van gaan maken.

Raymond Snijders is senior informatiebemiddelaar bij Hogeschool Windesheim

AGENDA

1 september ■ OPEN GEODAG 2015 ■ Utrecht
■ www.geonovum.nl

17 september ■ NCDD-MIDDAG ■ Oogst
van 1 jaar samenwerken
■ Rotterdam.ncdd.nl

17-18 september ■ INFORMATIE AAN ZEE
■ Congres.Oostende
■ www.vvbad.be

3-4 december ■ INTERNATIONAL CONFERENCE ON ARCHIVING IN THE 21ST CENTURY ■
80 Years Collection IAV ■
Amsterdam.atria.nl

Veilig zoeken

Een bibliotheek dient minstens HTTPS in te zetten om anonimiteit van haar bezoekers te waarborgen. Hoe pak je dat aan?

Door: Marcus Bergsma

Als bibliotheek dien je niet alleen informatie en kennis online ter beschikking te stellen. Je hebt ook de taak te zorgen dat iedereen schaafteloos in die catalogi en overige bronnen kan zoeken. Of men nu zoekt naar 'waarom plas ik bloed?' of 'streekroman', een bibliotheek dient minstens HTTPS in te zetten om anonimiteit van haar bezoekers te waarborgen, zodat niemand met je zoekopdracht mee kan kijken en niet je leenhistorie kan in-

LIFEHACKING

Blijf wakker

De energiebeheermaatregelen van je laptop of tablet zijn handige hulpmiddelen om onnodige energieverpilling tegen te gaan. Maar het gebeurt wel eens dat je apparaat overgaat in een of andere slaapmodus op een moment dat je dat liever niet hebt.

Door: **Leen Liefsoens**

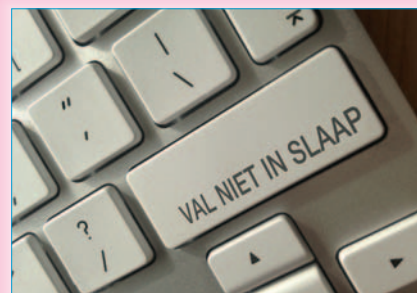
Wanneer je bijvoorbeeld bij vergaderingen na een discussie je notities verder wilt aanvullen, zorgt het automatisch activeren van de slaapstand ervoor dat je telkens weer opnieuw moet inloggen. Op dat moment is het handig dat je laptop of tablet voor de duur van de vergadering gewoon aan blijft. Natuurlijk kun je handmatig alle energiebeheerinstellingen uitschakelen en vervolgens opnieuw activeren, maar dat vergt de nodige inspanning en kennis van je systeem. Handiger is het als er voor deze acties telkens maar één simpele klik nodig is. Bij laptops waarop Windows draait kan dit met het gratis *Don't Sleep*. Het pro-

gramma heeft geen installatie nodig. Download het zip-bestand via softwareok.com/?Download=DontSleep en pak de inhoud uit. Start het programma door te dubbelklikken op het bestand *DontSleep.exe*. Vanuit een eenvoudig venster kun je vervolgens alle instellingen vastleggen. Je kan alle mogelijke slaapstanden van je laptop voorkomen, de ingebouwde schermbeveiliging blokkeren en verhinderen dat het scherm op zwart gaat. Kies wat je wilt en klik op 'ingeschakeld' of 'uitgeschakeld'. Eventueel stel je een timer in of geef je aan op welk tijdstip de normale energiebeheerinstellingen weer actief moeten zijn. *Don't Sleep* is na opstarten benaderbaar via het systeemvak rechtsonder in je taakbalk.

Voor Androidsystemen is er de app *Stay Alive! Keep screen awake*. Met deze app bepaal je wanneer je scherm moet aanblijven: altijd, alleen tijdens het opladen of tijdens het gebruik van bepaalde apps. Je activeert en deactiveert de verschillende opties eenvoudig via je statusbalk.

Er is geen vergelijkbare app voor iOS-apparaten beschikbaar. Je kan wel in je instellingen (kies voor Automatisch slot onder Algemeen) aangeven dat je scherm nooit uit zichzelf mag worden uitgeschakeld. <

Leen Liefsoens is redacteur van IP en senior informatiespecialist bij de bibliotheek van de Haagse Hogeschool

met HTTPS

zien. We hebben deze plicht; zowel uit principe als in juridisch opzicht vanwege de Wet Bescherming Persoonsgegevens.

HTTPS versleutelt de data die verzonden wordt tussen de computer/tablet/telefoon van de websitebezoeker en de website zelf. Denk

hierbij aan zoekopdrachten, inlognaam en wachtwoord die websitebezoekers invullen en verzenden, en hun leengeschiedenis. De versleuteling van deze gegevens zorgt ervoor dat je het hackers en zelfs veiligheidsdiensten aanzienlijk moeilijker maakt mee te kunnen kijken en bruikbare data af te vangen.

Er zijn meer goede redenen voor het instellen van HTTPS:

- > Dankzij het groene slotje in de adresbalk kom je als bibliotheek professioneler en betrouwbaarder over bij je bezoekers en leden.
- > Zoekmachines beoordelen websites met HTTPS positiever. Je website zal daardoor op een hogere plek komen in Google.
- > Ook maak je het hackers die publieke WiFi-netwerken 'spoofen' moeilijker om mee te kunnen kijken

naar wat bezoekers online doen op de bibliotheekwebsite.

Hoe pak je het aan? Als je website wordt gehost, behoort je bij de hosting provider een SSL-certificaat aan te kunnen vragen. De kosten hiervoor lopen uiteen van een paar tientjes tot honderden euro's per jaar, afhankelijk van de soort en mate van SSL-beveiliging. Zodra dat certificaat is gekoppeld aan je website, zijn er nog een aantal aanpassingen aan de website nodig: zo dien je er onder andere voor te zorgen dat websitebezoekers geforceerd worden alleen je website met 'HTTPS' ervoor te kunnen bezoeken en moeten alle bestaande links binnen de website (afbeeldingen, geïntegreerde externe bronnen, links naar YouTube) worden aangepast. Zonder deze aanpassingen krijgt

de bezoeker alsnog de melding dat deze website niet veilig is. <

In IP #7 volgt een tweede bijdrage over aandacht voor de beveiliging van bibliotheekwebsites en -systemen

Marcus Bergsma is digital media consultant en contractor en werkt daarnaast als specialist multimedia voor Bibliotheek Schiedam

Verder lezen

- > waarom https gebruiken: goo.gl/DTQFMR
- > veilig grasduinen in de bibliotheek, ook digitaal: goo.gl/9AGtyU

DAT ZOEKEN WE OP Instagram

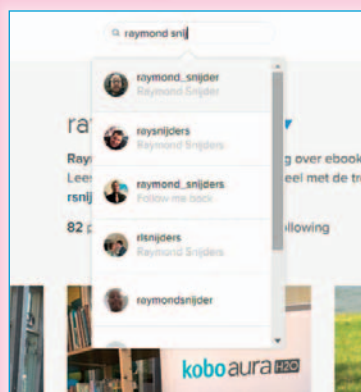
De laatste tijd is veel geschreven over de verbeterde zoekfunctie van de mobiele foto-sharingdienst Instagram die nu via het web wordt aangeboden. IP onderzoekt hoe terecht het enthousiasme is dat daarin vaak doorklinkt.

Door: Eric Sieverts

Instagram is bezig naar buiten te komen uit de *walled garden* van zijn mobiel-only app. Via instagram.com gingen ze het web op, ook voor zoeken. Maar dat naar buiten komen wordt nog erg halfslachtig gedaan. Om te kunnen zoeken is een Instagram-account nodig, waarvoor je je alleen kunt registreren via de mobiele app. Andere – betere – foto's dan van je mobieltje kun je nu uploaden, maar ook dat kan nog altijd niet rechtstreeks vanaf je desktop. Daarom heb ik bij mijn test ook meteen maar gekeken of een Android-emulator, waarin je de hele app op je pc kunt installeren, een beetje werkt. Het daarvoor gebruikte BlueStacks werkte inderdaad 'een beetje': ik heb een account kunnen aanmaken en een foto vanaf mijn pc kunnen uploaden, maar daarmee is ook wel alles gezegd. Maar daar gaat dit artikel verder niet over.

Beperkte zoekmogelijkheden

Instagrams geroemde zoekmogelijkheden blijken in de praktijk erg beperkt. Als je een zoekterm begint in te tikken, verschijnt een scrollbaar uitklapvenster, met daarin 'termen' die aan de ingetikte tekst voldoen. Die termen zijn er in drie soorten: gebruikersnamen, hashtags en locaties. Dat is dan ook meteen de enige informatie die doorzoekbaar is. In verdere tekst die mensen aan hun foto's hangen

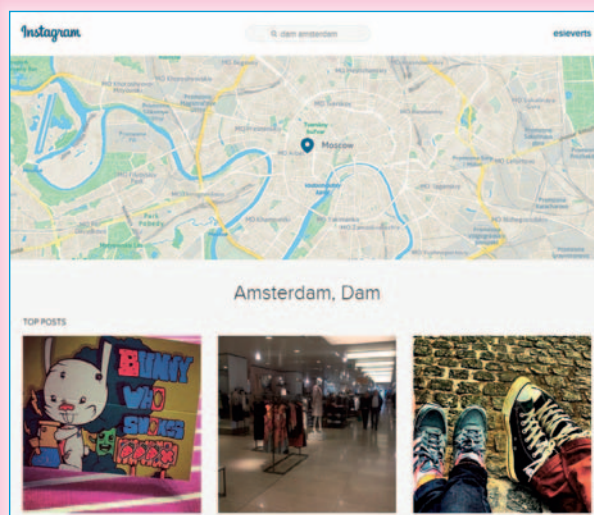

kun je niet zoeken. Door een term aan te klikken krijg je de foto's te zien van die gebruiker, met die hashtag of met die geotag. Er is geen mogelijkheid om specifiek op alleen hashtags, geotags of gebruikers te zoeken, wat bij sommige zoekwoorden wel eens hinderlijk is.

Raadsels

Voor het rijtje termen wordt automatisch (rechts) getrunceerd. Soms – maar niet altijd – krijg je ook termen waarin een letter anders is. Met 'aamsterdam' vind je ook 'amsterdam...!', met 'jstaaks' vind je ook 'stark's park', maar met 'abuteo' komt 'buteo' (buizerd) er niet uit. Nog raadselachtiger is dat er soms gebruikersnamen uitkomen waarvan volstrekt onduidelijk is wat ze met de zoekterm te maken hebben. Zo levert datzelfde 'buteo' ook gebruiker '141018___' op.

Bij intikken van twee woorden wordt soms op de combinatie daarvan gezocht, eventueel ook aan elkaar geschreven. Maar combinaties van twee hashtags (ook zonder de hash) leveren niets op. Ook verder zijn geen Booleaanse combinaties mogelijk – geen OR en geen NOT. Met

aanhalingstekens wordt truncatie onderdrukt, maar die exacte woorden hoeven niet voor te komen als het exacte zinnetje dat je hebt ingetikt.

Voor de geotags kunnen gebruikers willekeurige namen van straten of zelfs gebouwen opgeven, zodat je daar weinig gecontroleerd mee kunt zoeken. Zo levert 'dam amsterdam' onder andere een geotag in Moskou op, waarmee dan weer wel in Amsterdam gemaakte foto's getagd bleken. Maar dat is de Instagram-zoekfunctie natuurlijk nauwelijks aan te rekenen.

Deels in Google

Doet Google het misschien beter? Daarop is het antwoord 'ja en nee'. Met de bekende toevoeging *site:instagram.com* aan je zoekvraag, zoek je wel op alle tekst in beschrijvingen en niet alleen op gebruikersnamen en hash- en geotags. Maar daar staat tegenover dat je met Google (nog) lang niet alle foto's en gebruikers kunt vinden. Zo kan Google *jstaaks* helemaal niet vinden en levert *raymond snijders site:instagram.com* vijf resultaten, terwijl Raymond al 82 foto's in Instagram heeft.

Het moge duidelijk zijn dat we het enthousiasme over de zoekfunctie van Instagram niet erg kunnen delen. Vergeleken met de fotozoekmogelijkheden bij Flickr blijft Instagram wel erg ver achter. Andere sociale media hebben intussen wel begrepen dat een goede zoekfunctie ook daar belangrijk is. Maar ja, Instagram krijgt er dagelijks wel 70 miljoen nieuwe foto's bij. <

Eric Sieverts, redacteur van IP en freelance docent en adviseur

URL	instagram.com
Booleaans combineren	nee
Truncatie	automatisch
Speciale zoekvelden	nee
Advanced zoekscherm	nee
Parametrische filters	nee
Ook in Google	ja (maar erg onvolledig)
Semantische markup	nee

++++
++++
++++
++++

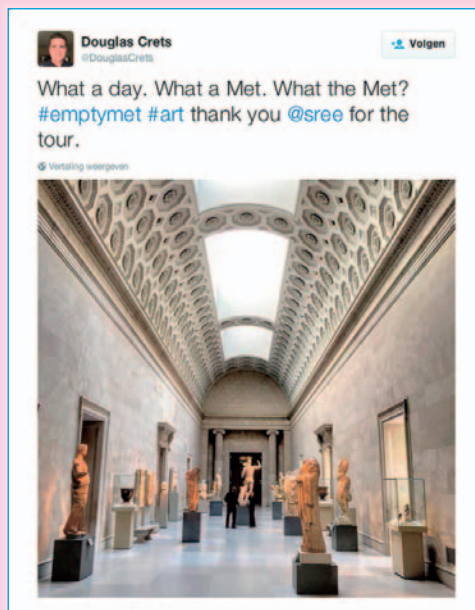
#IPLINGO

#empty

Door: Edwin Mijsbergen

Als je intensief het nieuws, de trends en de hypes rondom culturele instellingen op internet volgt, kom je soms in de verleiding om te denken dat je alles wel zo'n beetje op het netvlies hebt. Dat je goed geïnformeerd bent. Dat laatste kun je misschien nog zeggen zonder arrogant over te komen, maar dat eerste? Dat is per definitie onmogelijk. Een staaltje zelfoverschatting, niks meer, niks minder. Neem nu de hashtag #empty, in combinatie met de afkorting van een naam van een museum, zoals #emptyMoMa of #emptyTate. Die zag ik de afgelopen twee jaar dus gewoon niet voorbijkomen. Niet op Instagram, niet op Twitter en niet op Facebook. En ik kan je verzekeren: dat komt niet omdat ik die platformen te weinig gebruik. Maar kortgeleden maakte ik via een artikel op *Erfgoed 2.0* alsnog kennis met het

fenomeen en leerde ik dat de bijbehorende beweging al op gang kwam in 2013, toen Instagrammer Dave Krugman de hashtag #emptyMet muntte, nadat hij en een paar gelijkgestemden van het Metropolitan Museum of Art in New York toestemming had-

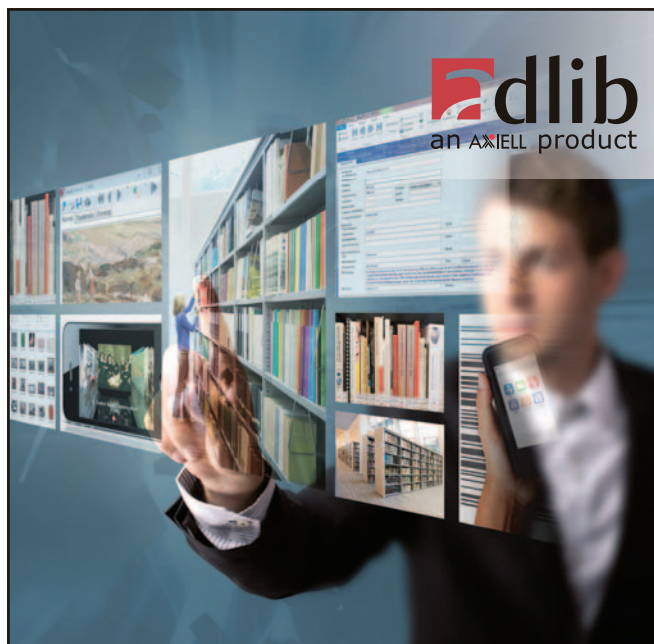

den gekregen om na sluitingstijd foto's te komen nemen in het lege gebouw. Dat initiatief kreeg in de maanden erna veel navolging, van het Louvre tot ons eigen Rijksmuseum, waar een blog dat ik nog altijd volg, *Marketingfacts*, in juni een mooi en goedgedeed artikel aan wijdde. Dat artikel was me dus ook ontgaan, net als het 3000 keer gedeelde artikel over het onderwerp in *The Guardian*, in januari van dit jaar.

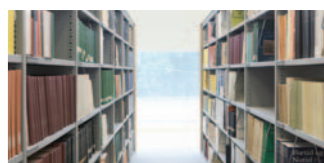
Maar het is nooit te laat. Nu heb ik #empty wel op het netvlies, en mijmer ik meteen over varianten. Geen musea, maar bibliotheken. En dan geen empty maar full. Want zeg nou zelf: #fullloba en #fulldok; dat klinkt toch eigenlijk nog gewoon beter dan dat lege voorbeeld? <

Edwin Mijsbergen is redacteur van IP en freelance informatiespecialist

advertentie

Meer dan 2600 klanten gebruiken onze software wereldwijd, van academische collecties tot openbare bibliotheken!

EEN BRON VAN KENNIS

Axiell ALM is de leidende leverancier van collectie management systemen, online publicatie en mobiele oplossingen. Adlib Bibliotheek is een professioneel softwarepakket voor informatiemanagement, kennismanagement en catalogusbeheer en wordt gebruikt in bibliotheken, mediatheken, documentatiecentra, (hoger)onderwijs, gezondheidszorg, juridische instellingen en bedrijven.

Adlib Bibliotheek voldoet aan alle gangbare standaarden. Een krachtige thesaurus, koppeling met digitale media en andere externe bestanden en thesauri behoren tot de standaardfunctionaliteit. Adlib Bibliotheek kan naadloos geïntegreerd worden met onze Archief en Museum modules, tot één compleet 'cross domain' systeem. Uiteraard kunt u Adlib Bibliotheek ook uitbreiden met uitleen-, tijdschrift-, bestel- & SDI modules en online services.

AXIELL ALM Netherlands BV
Postbus 1436, 3600 BK Maarssen
Nederland

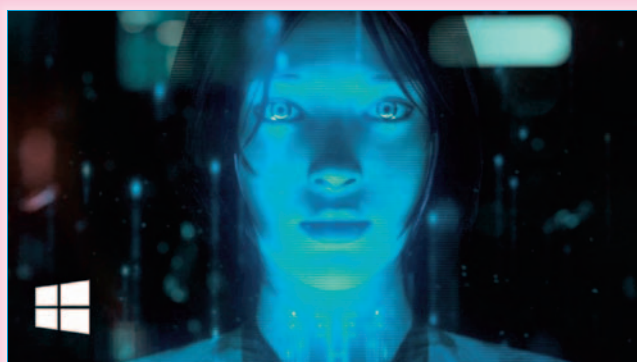
† +31 (0)346 58 68 00
ALM.sales@axiell.com
www.axiell-alm.com

AXIELL
ARCHIVE, LIBRARY & MUSEUM

Digitale assistente Cortana geeft én neemt informatie

Windows 10 staat voor de deur en de verwachtingen voor deze nieuwe versie van Microsofts besturingssysteem zijn hoog. Een van de meest prominente features is de bijgeleverde digitale assistente *Cortana*. De gevatte e-knecht kan zelfs ook onderzoeker en student bijstaan. Maar deze hulp heeft zijn prijs.

Door: Vincent Janssen

In 2014 werd Cortana voor het eerst gepresenteerd aan het publiek. Microsofts visie was om een intelligente digitale assistente te ontwikkelen die de Windows-gebruikers kan helpen met het plannen van afspraken, het maken van boodschappenlijstjes en beslissen of je wel of geen paraplu naar je werk moet meenemen.

Concurrenten van Microsoft, zoals Apple en Google, hebben al eerder digitale hulpjes op de markt gebracht, maar met Cortana wordt de menselijkheid van *Siri* en het zoekvermogen van *Google Now* samengebracht in één gewiekste en nog intelligentere assistente. Dit keer met academische applicaties.

'Hey Cortana'

Cortana heeft haar naam te danken aan het geliefde AI-karakter uit Microsofts gamesaga *Halo*. In *Halo* wordt de speler namelijk bijgestaan door een gevatte digitale assistente. De menselijkheid van dit personage wilde Microsoft meenemen in Windows 10.

De resultaten zijn verbluffend. Cortana is door een sterk geheugen en een scala aan complexe algoritmes in staat te anticiperen op de behoeftes van de gebruikers. Zeg 'Hey Cortana, I want chicken

wings' (Cortana is nog niet beschikbaar in het Nederlands) en ze geeft je meteen de route naar de dichtstbijzijnde KFC op je telefoon of laptop. Door de gestelde vragen en commando's leert Cortana de gebruiker kennen. Hierdoor kan ze proactief handelen, bijvoorbeeld door uit zichzelf te waarschuwen als er een file op de route naar het werk staat.

Microsoft wil met behulp van Cortana's leervermogen de productiviteit van de Windows-gebruikers vergroten en de werkdruk verlagen. Net als een echte assistente kan Cortana mails voor je versturen, je agenda organiseren of automatisch een etentje met je schoonouders afzeggen als ze merkt dat je vaststaat in het verkeer. Hoe meer Cortana gebruikt wordt – en dus leert –, des te beter zij gaat functioneren. Daarnaast zal Microsoft ook ná de uitrol van Windows 10 continu haar spraak- en zoekvermogen blijven uitbreiden, zoals de mogelijkheden om haar te laten zoeken in academische databases.

Academische waarde

De toepasbaarheid van Cortana is vooral gericht op taken in het dagelijks leven en op kantoor. De mogelijkheden binnen de academische wereld zijn echter minstens zo indrukwekkend. Tot dusver is Cortana vooral gekoppeld aan Microsofts zoekmachine *Bing*, wiens toegang tot academische bronnen alsnog toeneemt. Daarnaast heeft Microsoft toegezegd om de toegang van Cortana in Google (Scholar/Books) en andere databases te verbeteren. De digitale assistente wordt daarmee in staat gesteld om datamining en data-retrieval meer uit handen te nemen van de onderzoeker of student.

Cortana heeft al laten zien dat zij dankzij voorgaande zoekopdrachten actief

interessante nieuwsartikelen kan presenteren aan de gebruiker. Als Cortana hetzelfde gaat doen met academische bronnen, hoeft de gebruiker zelf bijna niet meer te zoeken. De *Microsoft Academic Search*-afdeling werkt er ook aan om de databases en catalogi van universiteiten en onderzoeksinstituten doorzoekbaar te maken voor Cortana. Urenlang zoeken in een database of een dagtrip naar de universiteitsbibliotheek kan de Windows-gebruiker dan uitbesteden aan de virtuele assistente.

Helaas is een aannemelijk neveneffect van deze hulp een verslechtering van de zoekvaardigheden van de gebruikers (lees: luiheid). Het is immers niet meer nodig om zelf te zoeken naar een artikel als Cortana het voorschotelt terwijl jij nog aan het ontbijt zit.

Of Cortana's academische zoekresultaten optimaal zullen zijn, is ook nog maar de vraag. Zolang haar toegang beperkt blijft tot enkele databases en haar zoekstrategie gebaseerd is op voorgaande zoekopdrachten, bestaat de kans om in een zogeheten 'filter bubble' terecht te komen. Gebruikers krijgen hierdoor alleen bronnen te zien die hun opvattingen ondersteunen. Voordat we Cortana zullen omarmen in de academische wereld, moeten we haar dus eerst enkele academische informatievaardigheden aanleren.

Cortana: off

Voor veel Windows-gebruikers zullen de functionaliteiten echter niet opwegen tegen het enorme verlies van privacy. Dat Windows feedback verzendt naar Microsoft is bekend, maar met de komst van Cortana neemt de persoonlijke informatie die teruggestuurd wordt alleen maar toe. Anders dan haar digitale collega-assistentes maakt Cortana namelijk ook gebruik van gegevens van derden, zoals Facebook, Twitter en Foursquare. Microsoft wist nog nooit zoveel van haar gebruikers, dankzij Cortana. Gelukkig zijn er wel mogelijkheden om (functies van) Cortana simpelweg uit te zetten en haar toegang tot privé-informatie in te perken. Voor degenen die deze brutale compagnon aan laten staan, wordt het leven in de 21e eeuw wel wat makkelijker. <

Vincent Janssen is specialist Scientific Information bij de Maastricht University Library.

Frank Huysmans

COLUMN

De wetenschap van de boekenuitleen

Aan de telefoon was de voorzitter van het curatorium van de nieuw in te stellen bijzondere leerstoel bibliotheekwetenschap aan de Universiteit van Amsterdam. Met vrolijke stem: 'We gaan je voordragen hoor!' Zo werd ik tien jaar geleden als nog jonge doctor tot mijn eigen verrassing de academische volwassenheid in gekatapulteerd. In een vakgebied waarin ik zelf niet had gestudeerd, ook omdat het in Nederland allesbehalve prominent aanwezig was.

De bibliotheekwetenschap, internationaal bekend onder de naam *Library and Information Science (LIS)*, mag met recht een eclectisch vakgebied heten. Ze omvat theorieën over wat informatie 'is', oftewel hoe je informatie kunt begrijpen en beschrijven. Volgens zijn er de deels theoretische, deels praktische benaderingen in het classificeren, ordenen en ontsluiten van documenten – boeken, artikelen, muziek- en archiefstukken en wat dies meer zij. Bovendien is het alfa, bèta én gamma: bibliotheekgeschiedenis, information retrieval, gebruiksonderzoek. En veel, heel veel reflectie op de bibliotheek- en documentatiepraktijk: hoe ondersteun je leerlingen het beste in het schoolbibliotheekwerk? Hoe houd je collecties bij de tijd? Hoe conserveer je boeken uit diverse periodes en hoe digitaliseer je ze het duurzaamst? Waarom vinden gebruikers met de digitale catalogus niet waar ze naar op zoek zijn? Bevorderen gesprekken met anderen in de bieb de sociale cohesie? Hoe prijs-elastisch is het bibliotheekabonnement? Hoe meet je de maatschappelijke baten

'Bibliotheekwetenschap mag met recht een eclectisch vakgebied heten'

Frank Huysmans is redacteur van IP, bijzonder hoogleraar bibliotheekwetenschap aan de UvA en zelfstandig onderzoeker en adviseur

van bibliotheekwerk? En steeds meer ethische en informatiebeleidsvragen. Moet je als bibliotheek de veiligheidsdiensten inzage geven in gebruiksgegevens, of moet je burgers juist tegen de alwetende overheid beschermen? Hoe maak je burgers bewuster van privacy- en veiligheidsrisico's op internet en tot hoe ver strekt je verantwoordelijkheid daarin? Een veel breder palet

aan thema's dan de naam 'wetenschap van de boekenuitleen' suggereert. En dan is dit lijstje nog lang niet volledig.

Als je de vragen op je laat inwerken, vallen ten minste twee dingen op. Eén: ze zijn niet specifiek voor bibliotheken maar even relevant voor naburige disciplines als de archiefwetenschap, museologie, cultuursociologie en boekwetenschap. En twee: ze staan sterk in het teken van bibliotheken als *institutes*. Beide zaken verwijzen naar de belangrijkste ontwikkelingen in de bibliotheekwetenschap. Enerzijds de samenwerking tussen bibliotheekwetenschap en andere informatievakgebieden in het aanbieden van bredere informatieopleidingen (in de Verenigde Staten *iSchools* genaamd). Anderzijds de *de-institutionalisering* van de praktijk die we bestuderen. Op elke harde schijf en server ontstaan collecties documenten, boeken, muziek en data die in toenemende mate worden gedeeld en aan elkaar gekoppeld. Bibliotheken zijn knooppunten in een wereldomspannend kennisnetwerk aan het worden. Maar *hubs* in een netwerk worden net zo makkelijk gepasseerd als aangedaan. Dit alles leidt tot nieuwe rollen voor de institutie bibliotheek, de rol van de bibliothecaris en zelfredzaamheid van de (potentiële) gebruiker. Uitdagingen genoeg voor nog eens vijf jaar bijzonder hoogleraarschap. Ik laat me er met alle plezier voor lenen. <

KBenP Talent gaat graag een dienstverband aan met gepassioneerde informatieadviseurs

opleiding

professionaliteit

ondernemerschap

KBenP Talent, onderdeel van de KBenP-groep, helpt bedrijven en organisaties snel en doeltreffend met informatie te werken. Bij elke informatiebehoefte zoeken wij de beste pragmatische oplossing vanuit de inhoud van ons vak. Opdrachtgevers van KBenP Talent zijn organisaties en instellingen uit heel Nederland en uit diverse branches waaronder (semi-)overheid, financiële en zakelijke dienstverlening, de zorgsector en de culturele erfgoedsector.

Contact

Ben jij geïnteresseerd in een gevarieerde loopbaan en is bovenstaande voor jou van toepassing en spreekt het jou aan? Neem dan contact op met Naomi Fecunda.

Recruitment KBenP Talent

06-43363426 / naomi.fecunda@kbenp.nl